

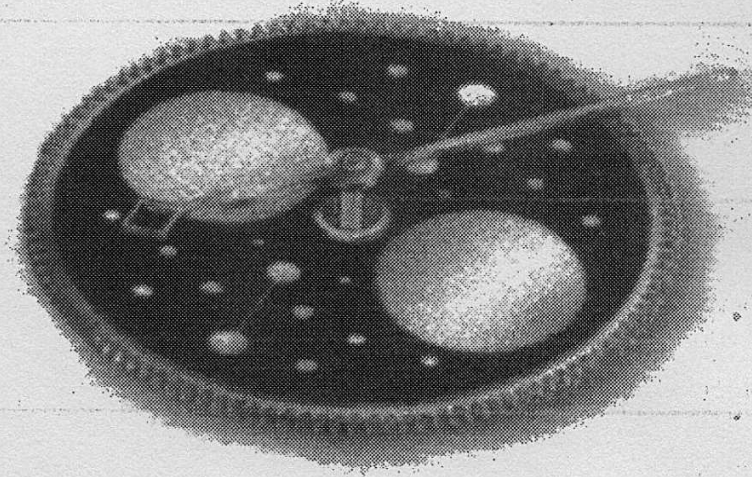
folklor/edebiyat

halkbilim • iletişim • antropoloji • sosyoloji • müzik • tarih • edebiyat

2004/4

Mehmet Önder

- Türkiye'de Çocukluğun Tarihi Üzerine Gözlemler
  - Âşık Destanlarında "Namus" Kavramı
- Konya Yöresi Halı ve Kilimlerinde Göz Yaşına Dair
  - Ankara Türküleri
  - Türk Kültürü ve Dilin Sözlü Kullanımı
  - Toplama Diller: Pidginler ve Creoller
    - Arayışların Kitapları

- Halk Şiiri Genel ve Âşık Veysel Şiiri Özelinde Yol Eğretilmesi
  - Yezidiler ve Bir İnanç Sistemi Olarak Yezidilik

folklor/edebiyat
10
yaşında

40

Elmas Şahin

Arayışların Kitapları

İnsanoğlu var olduğundan bu yana hep bir kimlik arayışı içerisinde girmiş ve kendi benliğini bulma ve evreni tanıma yolunda mücadele etmiştir. Birey, "öz" benliğe ulaşmak için ya bir başkası olma rüyası ile dolmakta ya da ilahi bir güce erişme isteği içerisinde amansız bir arayışın kucağında kendisini bulmaktadır.

Bireyin arayışları, yalnızca gerçek yaşamda kalmayıp; kurgusal hayatta da devam etmiştir. Bu çalışmada arayışlar açısından adları hep ön sıralarda yer alan Dante Alighieri'nin *Yeni Hayat* (1294), Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* (1949), Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* (1971-1972), Ian Dallas'ın *Gariplerin Kitabı* (1972) ve Orhan Pamuk'un *Yeni Hayat* (1994) adlı eserleri, benzer postmodern özellikler açısından karşılaştırılıp irdelenecektir.

Dante Alighieri'nin, *Yeni Hayat* (Vita Nuova ya da New Life) adlı eseri yazarın ilk kitabıdır. Dante'nin lirik şiirler ve şiirsel düz yazı tarzındaki bu kitabı, dokuz yaşını bitirmek üzereyken ilk kez gördüğü Beatrice adlı kıza olan aşkını anlatır. Folco Portinari'nin kızı olan Beatrice, Simone de' Bardi ile evlenir. 1290 yılında Beatrice ölür ve *Yeni Hayat*, 1294 yılında tamamlanır. Dante'nin bu kadına olan aşkı dini ve mistik nitelikler taşımaktadır.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* romanı, eserin kahramanı Mümtaz ile Nuran'ın aşkı üzerine örülü olsa da yazarın asıl amacı Mümtaz'ın ruhunu okuyucuya yansıtmaktır.

1967 yılında Fas'ta Müslüman olan Ian Dallas, Abdulkadir es-Sufi (daha sonra el-Murabit) adı ile İslam dünyasında adını duyuran bir yazardır. Müslüman olmasının ardından kısa bir süre sonra Fas'ın Meknes kentinde Şazeli tarikatının Darqawi kolunun mürşidi Şeyh Muhammed Habib ed-Darqawi tarafından yazara "es-Sufi" lakabı verilir. *Gariplerin Kitabı*'nda Ian Dallas'ın Abdulkadir es-Sufi adıyla Müslüman oluşu ve onu takiben 1968 yılında yaşadığı tasavvufi serüveni anlatılır.

Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* adlı romanı; Turgut Özben adlı genç bir mühendisin, arkadaşı Selim Işık'ın sır dolu intiharının perde arkasını araştıran bir

eserdir. Baştan sona arayışlarla dolu olan roman, başta Turgut ve Selim olmak üzere toplumda tutunmaya çalışan bireylerin; tutunamayışlarının, yok oluşlarının hikayesini anlatır.

Orhan Pamuk'un *Yeni Hayat* adlı kitabı da arayışlarla dolu olan arayışların kitapları listesindeki bir diğer önemli eserdir. Olaylar, Osman'ın okuduğu bir kitaptan etkilenerek *Yeni Hayat*'ı bulma arayışı çerçevesinde geçer.

Sözü edilen bu eserlerdeki en belirgin, benzer postmodern öğeler şu şekilde sıralanabilir:

Rüya, hayal ve faraziyeler:

Gülünç, ürkütücü, korku dolu grotesk imgeler çoğunlukla uyku ile uyanıklık arasında görülür. Rüya kavramı, *Tutunamayanlar*'da postmodern bir görüntü olarak büyük yer tutar. Eserde, korku dolu sahnelerden birisinde Turgut; bir gün "Abdulhamit Rüyası" adını verdiği bir kâbus görür. Rüya, ona korku dolu anlar yaşatır:

"Abdulhamit'i şimdi çok yakından görüyordu. İkisi de susuyordu. Birden, Sultan'ın sarındığı örtüler kımıldadı; ipek kumaşın arasından, Turgut'un o ana kadar fark etmediği bir adamın başı ve kolları yavaşça dışarı çıktı...Yılışık her an sırttan bir adamdı bu; ...Adam, örtülerin içinde yılan gibi kıvranıyor ve yüzündeki iğrenç gülümsemeye Turgut'a bakıyordu....(adamın adı Dilazer'dir) Dilazer, Turgut'un sandalyesinin yanında görüldü, Turgut irkildi. (Atay, s. 82-83)

Tanpınar, *Huzur*'da rüya ve hayal kavramlarını uykuyla uyanıklık arasında bir yere koyarak bireyin iç alemini başarılı bir şekilde gözler önüne serer. Mümtaz, rüyalara ve hayallere kendisini oldukça sık kaptırır:

Rüyalarının bir tarafını dolduran hayaller, o garip tereddütleri, korkuları, hayatının zenginliğini ve ıstırabını yapan bir yığın ruh hali hep bu ikiz tesadüfe bağlıdır. (Tanpınar, s.28)

Daima geçmiş ve geleceğe yönelik rüya ve hayaller içerisinde yaşayan Mümtaz'ı en iyi sevdiği kadın Nuran, tahlil eder:

Hayatında bir yığın hülyadan başka ne vardı; yarın sabah sen de hayal olmayacak mısın?..(Tanpınar, s.117) Niçin bu günü yaşamıyorsun Mümtaz? Neden ya mazidesin, ya istikbaldesin. Bu saat de var. (Tanpınar, s.180)

Orhan Pamuk, *Yeni Hayat*'ta rüya ve hayal kavramlarını sık kullanan bir diğer yazardır. Onun rüyaları, Tanpınar'ınkiler gibi uyku ile uyanıklık arasındadır:

İç ışıkları çoktan sönmüş, gürültücü ve yorgun otobüsün sağ arkalarında bir yerde, uykuyla uyanıklık arasında, uykudan çok rüyalara, rüyalardan çok dışarıdaki kapkaranlığın hayaletlerine yakındım. (Pamuk, s.49)

Eserin kahramanı Osman'ın yaşamının çoğunu hayaller oluşturur. Geçmişin fantezileri ve geleceğe yönelik düşlerle kendini avutan postmodern karakterlerin yaşamlarının büyük bir bölümü arayışlarla geçtiği için bu durum doğal olarak görülür:

Orada, aydınlık penceresini gördüğüm odamda, masamın başında kendimin oturmakta olduğunu hayal ettim. Bunu öyle bir istek ve güçle hayal ettim ki,

perdelerin arasından belli belirsiz gözüken kirli beyaz duvar parçacığının önünde, portakal rengini hafifçe seçebildiğim lambanın hemen yanında kendi başımı bir an görebildiğimi sandım...(Pamuk, s.44)

Ian Dallas da *Garinlerin Kitabı*'nda rüya ve hayallerle karışık anlatımlara yer verir:

Bir sabah işyerimde elden geçirilmesi gereken bir yığın kartın başında oturuyordum. Birkaç kart zımbaladıktan sonra, bir çeşit rüya içine daldım. Ne uyuduğum söylenebilirdi ne de düşünceye dalmıştım, bilinçli durumdaydım. (Dallas, s.20) Bir yükseklikte, rüyaların rüya olduğu bir yerdeydim. Yanı yöresi belirgin değildi bulunduğumuz yerin. Altı üstü yoktu. (Dallas, s.26)

Dante'nin *Yeni Haya*'ı da rüya ve hayal imgeleri ile yüklüdür:

Onu düşünürken, tatlı bir uyku çöktü üzerime ve olağanüstü güzellikte bir içgörüm gördüm: Ateş rengi bir bulut vardı odamda sanki, bulutun içinde bir efendinin hatlarını seçiyordum; dışarıdan bakıldığında korkunç bir görünümü vardı...(Dante, s.16) Aşağı yukarı uykumun ortalarına doğruydum, odamda, yatağımın yanı başında bembeyaz giysiler içinde genç birinin oturduğunu görür gibi oldum (Dante, s.23)

Geleceğe yönelik faraziyeler de tüm postmodern anlatılarda karşımıza çıkar. *Yeni Haya*'da geleceğe yönelik faraziyeler önemli yer tutar:

Beni anlamadılar, kayboldular, acaba ne yapıyorlar? Canan Almanya'da, Bahnhofstrasse, nasıldır acaba, doktor koca, düşünme. Kitapları hep altını çizerek okuyormuş keriz ve yakışıklı doktor, düşünme. Akşam eve gelir, Canan karşılar, güzel evleri, yeni arabaları, bir de iki çocukları, düşünme, keriz koca. (Pamuk, s.225)

Huzur'da Mümtaz, sevdiği kadın Nuran ile arkadaşı Suat'tan şüphelenir ve onların doğmak üzere olan bir çocukları olduğunu farz ederek kafasında doğmamış çocuğun hikayesini kurgular:

Yarın Heybeliada'daki santral memuru bir zil sesi işitecek. İstanbul'dan bir ses ona "sanatoryum!" diyecek, o elindeki fişi sanatoryum numarasına geçirecek, hastahane bir konuşma olacak Suat yatağından kaldırılacak, "Allo, allo siz misiniz?" diyecek, "oldu mu?" diye soracak...(Tanpınar, s.230)

Tutunamayanlar'da geleceğe yönelik düşler çoğunluktadır. Yaşanılan hayattan memnun olmayan bireyler hayallerle yaşar, hayallerle yatar, hayallerle kalkar. Tatlı düşler, pembe tablolar, geleceğe yönelik umutlar birbiri ardına verilir:

Kaç yıl sonra başlayacağını henüz bilim adamlarımızın kesinlikle tespit edemediği tunç devri, halkımız için bir altın devri olacaktır...O zaman bin yıllık saltanat başlayacaktır. Bin yıl daha sürecektir. Bin yıl daha sürecektir. Bin yıl daha sürecektir. Bin yıl daha sürecektir. Bin yıl daha; bin yıl daha...(Atay, s.240-241)

Tutunamayanlar'ın metinler içinde sıkışan, hayallerle yaşayan bireyi; kendini şöyle sorgular:

Yalnız hayallerle beslenen bir arkadaşlık ne kadar kısa sürüyordu. Günlük meselelerin çözülmesinde bir hayalin ne faydası olabilirdi? Zavallı bir ruh, insanı nereye götürebilirdi?...(Atay, s.339)

Yalnızlık:

Postmodern birey, bir yandan yalnız olmayı seçerken bir yandan da yalnızlıktan korkar. *Yeni Hayat*'ın kahramanı Osman, bu tür çelişkiler içinde olan bir bireydir:

Aslında, bu korkutucu manzaraların sefaleti de değildi aklımdaki: Yalnızlıktan korkuyordum. (Pamuk, s.17)

Huzur'da Mümtaz, sevdiği kadının yanında bile kendi iç alemiyle savaşıyor. Yalnız yapayalnızdır. Kendi kendisiyle konuşur, ruhu geçmişin derinliklerine iner, yanındaki kişileri unutturur ve "an" da geçmişini düşler:

"Keşke hep böyle uzakta, bu kadar yalnız, kendisi olarak güzel ve her şeyden uzak bilseydim..." (Tanpınar, s.59)

Mümtaz, Nuran ile tanıştıktan sonra çocukken babasının ölümü üzerine yaşadığı kaybetme korkusunu yeniden duymaya başlar. Bu, onun yalnızlığını daha da artırır:

O günden itibaren kaybetme korkusu içine yerleşti. Çocukluğundan tanıdığı, o acayip yalnızlık ve talih böylece bir hiç yüzünden canlandı. (Tanpınar, s.175)

Yalnızlık kavramı, *Gariplerin Kitabı*'nda da ele alınır. Bir sır gibi ortadan kaybolan Dükay'ı ve yazdığı esrarlı kitabı bulmak için çöllere düşen eserin anlatıcısı, yalnız kalmaktan hoşlanır:

Yalnızlık sağlama çabalarımı yoğunlaştırdım ama güçlükte elde edebildiğim bu kısa yalnızlık sürelerini kendime hazırladığım için bir ruhi etkinlik göstermeden geçirdim...Yalnızlık ve düşünce yoğunluğu istiyordum.(Dallas, s.112)

Tutunamayanlar'da ise yalnızlık kavramı, geniş bir biçimde ele alınır. Oğuz Atay, bu kelimenin sırrına inerek kelimenin adeta bir tarihçesini sunar:

"Önce Kelime vardı," diye başlıyor Yohanna'ya göre İncil. Kelimeden önce Yalnızlık vardı. Ve Kelimeden sonra da var olmaya devam etti Yalnızlık...Kelimenin bittiği yerde başladı; Kelime söylenemeden önce başladı. Kelimeler, Yalnızlığı unutturdu ve Yalnızlığı anlattı ve Yalnızlığın içinde eriyip kayboldu. Yalnız Kelimeler acıyı dindirir ve Kelimeler insanın aklına geldikçe, Yalnızlık büyüdü, dayanılmaz oldu. (Atay, s.151)

Yeni Hayat'da Dante, sevdiği kadından ayrı geçen günlerin yalnızlığını derin bir biçimde hisseder:

Onun bu hayattan ayrılışından sonra yukarıda sözünü ettiğimiz şehir bütünüyle onurundan yoksun, yalnız ve çırılçıplak kaldı; ben ise bu çorak, ıssız şehirde ağlamayı sürdürerek, Yeremya peygamberin, "*Quomodo sedet sola civitas*" (Bu şehirde ne kadar tesanüt yatıyor") diyen girişini kullanarak yeryüzünün büyüklerine şehrin durumunu yazdım. (Dante, s.50)

Sır, esrar ve sihir:

Hayattan bıkan, kendisini toplumdaki soyutlayan, kendi benliğini sorgulayan, devamlı kendi kendine konuşan, kendisine yeni fanteziler arayan postmodern birey, bilinmez bir arayış içine girerek kendisini nesnelere büyüsüne kaptırır. Nesnelere, bireyi geçmişin ve geleceğin gizemli derinliklerine sürükler.

Huzur'da Tanpınar, Mümtaz'ın yaşamını sır ve esrar üzerine kurar:

Varlığı her şeyi değiştiren, eşyayı insana dost eden, günün saatlerine tatlı bir hava geçiren sırlı bir mahlûk. (Tanpınar, s.39) Ekseriya içimizde varlığından bile şüphe etmediğimiz o gizli ve yaratılışın sırrını taşıyan kurtlar birden bire uyanmışlardı. (Tanpınar, s.130)

Özellikle çocukken arkadaşlarının götürdüğü Antalya'daki deniz mağarası Mümtaz'ın üzerinde yaşamı boyunca unutamayacağı bir etki uyandırır:

Bir müddet deniz boyunca yürümüşler, sonra kayalar arasına sapmışlar, nihayet bir oyuktan yer altına girmeğe başlamışlardı. Zifiri bir karanlık içinde ve elleriyle dizleri üstünde sürtünerek yürümek, Mümtaz'ın pek hoşuna gitmemişti. Fakat bu dehlizin sonunda birdenbire ortalık, güneşe arasından bakılan taze yaprak yeşili bir aydınlıkla aydınlanmış ve bu aydınlık içinde asıl mağaraya atlamışlardı. Elleri ve dizkapakları yara ve yırtık içinde kalmasına rağmen, bu koyu tirşe ile nefti arasında değişen aydınlık Mümtaz'ı çıldırtmıştı. (Tanpınar, s.33)

Yeni Hayat, Osman'ın okuduğu kitap gibi esrarla doludur. Sır dolu kitap, eserde baştan sona bir sihir alemi yaratır. Osman'ın küçüklüğünde de bu sihirli hayat mevcuttur ve kitabın büyüyle ölüme açılan gizem dolu kapılar, yaşamın bir parçası olur. Daha kitabın başlarında bu sihir, *Huzur*'un kahramanı Mümtaz gibi Osman'ın yakasını bırakmaz:

Kumsalda aşağı yukarı yürüdüm. Küçükken, burada, lodos fırtınalarından sonra mahalle arkadaşlarımla, denizin getirip yığıdığı konserve kutuları, plastik torbalar, şişeler, plaj terlikleri, mandallar, ampuller, plastik bebekler arasında bir şey arardık; bir hazinenin parçası sihirli bir eşya, ne olduğunu bilmediğimiz ışıltılı ve yepyeni bir nesne. (Pamuk, s.15) Sırrını biliyorsan, ona doğru yol alıyorsan, hayat güzeldir... Bazen elinde tuhaf bir taşra gazetesi, yüzünde esrarlı bir gülüşle geri döner... (Pamuk, s.70-71)

Gariplerin Kitabı da, okuyucuya sır ve gizemin kapısını açar:

Benim bilincinde olduğum tek nokta varsa o da kendimin ötekilerden-bu müthiş sır dışında- hiç farkım olmadığıydı. (Dallas, s.30-31)

Dante ve Oğuz Atay da eserlerini postmodern bir gizem içerisinde örer:

Tekrar çizmeye başladım. Önce, belirsiz şekiller gibi görünen bu esrarlı çizgiler yavaş yavaş, anlaşılır sistemler haline gelmeye başladı. Kağıdın üstü, uzay şekilleri, formüller ve ilk bakışta okunamayan notlarla dolmuştu. (Atay, s.71)

Mektubu yazarken başıma gelen o güzelim gizemli olay olmasa sözünü bile etmeyecektim; olan şu ki, bütün bu kadın adları arasında kadınımın adı, dokuz dışında bir sayı içinde yer almayı reddediyordu. (Dante, s.18)

Arayış, kaçış:

Orhan Pamuk'un kahramanı Osman anlatımına "bir gün bir kitap okudum ve bütün hayatım değişti" cümlesiyle başlar. Osman'ın okuduğu bu kitap, onun hayatının dönüm noktası olur. Sonunda ölüm olan bir hayattır bu yeni hayat. Önceleri yalnız başına, daha sonraları da otobüste rastladığı sevdiği kız Canan ile bu yeni hayatın peşine düşer Osman. Kitapta okudukları "melek" onları yeni

hayati bulmaya iter. Birlikte yollara düşerek hem yeni hayatı hem de Mehmet'i aramaya koyulurlar. Yeni hayatın arayışı içinde Osman, bilinmeyene doğru yolculuğa çıkar. Tam olarak ne yaptığını, nereye gittiğini bilemez:

Hep böyle yürürsem, hızla yürürsem, hiç durmazsam, yolculuklara çıkarsam, sanki kitaptaki dünyaya varacaktım. İçimde ışıltısını hissettiğim yeni hayat, uzakta bir yerde, belki erişilmez bir ülkedeydi, ama hareket ettikçe ona yaklaştığımı, en azından eski hayatımı arkada bırakabileceğimi seziyordum. (Pamuk, s.15)

Mehmet, özlemini çektiği yeni hayatın sonunda ölümden başka bir şey olmadığını ilk fark edenlerdendir. Osman ile yaptığı bir konuşmada duygularını şöyle ifade eder:

"Ben de inanmıştım. O dünyayı bulurum sanmıştım. Otobüslere bindim, otobüslerden indim, şehir şehir dolaşım, o ülkeyi, o insanları, o sokakları bulurum sandım. İnan bana, sonunda ölümden başka bir şey yok..." (Pamuk, s.28)

Çıktığı yolculuklar boyunca Osman, arayışını sorgulamaya başlar:

Nedir zaman? Bir kaza! Nedir hayat? Bir zaman! Nedir kaza? Bir hayat, yeni bir hayat! (Pamuk, s.59)

Mümtaz da *Huzur*'da kitaba adını veren başlık gibi huzuru arar. Aradığı bir iç huzurdur. Bu huzur, ne var ki bu dünyada bulunmaz. Belki ölüm, ona istediği huzuru getirecektir: Ruhu bilinmeyene doğru sürüklenir. Yaşam mutlu etmez onu. Bir şeylerin, başka bir şeyin peşindedir. Ama aradığı şeyi de tam olarak bilemez. Bilinmeyene doğru büyük bir arzu duyar:

Fakat bilinmezin lezzeti gariptir, ertesi akşam yine orada, ya denizin kenarında, yahut sadece yola yakın bir kayanın üstünde bulunurdu. Bu hazzı tek başına tadabilmek için daha gündüzden çareler arar, arkadaşlarından ayrılırdı. (Tanpınar, s. 33)

Çocukken sık sık gittiği Antalya'da Güvercinlik'teki deniz mağarası, onu bilinmez bir sır deryasına iter ve Mümtaz kayalara saatlerce tek başına oturup seyrettiği ışıklı gölge oyunlarını hayatı boyunca unutamaz. Orada, derin düşüncelere dalar. Bu gizem dolu, bilemediği bir arayıştır:

Acaba ne düşünmüştü, neyi beklemişti? Bu dalgaların ona getirecekleri bir şey olduğunu mu sanıyordu; yoksa mağaranın içine dolup boşalan suyun o acayip uğultusuna mı kendini kaptırmıştı? Bu seslerde onun için neyin, hangi sırrın daveti vardı? (Tanpınar, s.33-34)

Çocukluğunun hazin tesadüfleri ona, her sevdiği şeyi kendisinden çok uzakta, erişilmez bir âlemde düşünmek itiyadını vermişti; (Tanpınar, s.276)

Dallas da, Dükay'ın peşine düşerek esrarlı bir biçimde yok olan bu kütüphane görevlisini bulmak için yollara düşer. Aradığı sadece o değildir. Onun sayesinde, aradığı kitabı yani *Gariplerin Kitabı*'nı da bulacaktır:

Bir daha hiç görünmemek üzere evin eşiğini aştığı o esrarlı güne kadar başına neler geldiye hepsini bilmek istiyorum. Ne yaptı? Nereye gitti? Dostları kimlerdi? Ne dedi? (Dallas, s.19)

Gariplerin Kitabı...Bu ismi okur okumaz kendimin bir parçası haline soktum. Kafamda canlandırabiliyorum: Orta boy, koyu renk bir deri cildi olan, el yazması,

bezle kaplı bir kitap. Defteri okuduğum gece kararımı vermişim. Ben de *Gariplerin Kitabı'nı* bulmaya gidecektim. (Dallas, s.68)

Öte yandan *Tutunamayanlar'da* da baştan beri amansız bir arayış vardır. Özellikler yazarın *Tutunamayanlar* adını verdiği bireyler 1ep arayış içindedir. Bireyde kendini toplumdan soyutlama, insanlaçan kaçış vardır. *Tutunamayanlar'ın* üniü ismi Selim bu duygusunu şöyle anlatır:

Üç gündür evden ve yataktan çıkmıyorum. Böylece annemden başka kimseyi görmek zorunda kalmıyorum.(Atay, 616)

Eserin sonunda ise Turgut, sürekli İsa ile kendini özleştiren Selim'in izinde giderek yazdığı kitapta kendini şu cümlelerle tanıtır:

Turgut Özben, işsiz güçsüz takımından, bazı anormal belirtiler gösteriyor. Kendi kendine konuşuyor. İsa'nın tavsiyesine uyarak, cennete gidebilmek için elindeki varlığı bıraktı. Bir gün peygamberliğini bile ileri sürer. Kendini bir trene bindirdi; İstasyon İstasyon dolaşıp duruyor. (Atay, s. 718)

Yeni Hayat'ta ise Osman, okuduğu kitabın etkisiyle "dünya" dan kaçmak ister. Bu sonsuzluğa kaçıtır:

Kitabı okudum. Ona boyun eğerek, beni bu diyardan alıp götürmesini dileyerek kitabı saygıyla okudum...Benim ise odadan, evden, eşyalarımından annemin kokusundan, yatağımdan ve yirmi iki yıllık geçmişimden kaçmam gerekiyordu. (Pamuk, 40-44)

Dante de çocukken görüp aşık olduğu kadına, Beatrice'ye ulaşmak arzusu ile dolar. Bu yolculukta karşısına "aşk" çıkar. Efendisi olarak gördüğü aşk, ile bu ulaşılmaz olan sevgiliyi arayışını sürdürür.

Bu kadının ölümünden birkaç gün sonra yukarıda sözünü ettiğim şehirden ayrılmamı, ve, yolculuğumun varış noktası oraya dek uzanmasa da bir zamanlar korunağım olmuş o soylu kadının yaşadığı taraflara doğru gitmemi gerektiren bir durum baş göstermişti. (Dante, s.21) Dönüşümden hemen sonra efendimin, o inilti yolculukta sözünü ettiği bu kadını aramaya koyuldum..(Dante, s.22)

Ölüm:

Aslında tüm postmodern bireylerin özlemini çektikleri, bulmak istedikleri şey ölümdür. Dünyanın artık yaşanılmayacak kadar anlamsız olduğunu düşünen, kendinden ve yaşamdan bıkmış bu güçsüz birey, ölüm sayesinde kurtuluşa ereceğine inanır. Ölüm, hem arzulanan hem de kaçılan bir olgu olur

Tutunamayanlar'ın önemli karakterlerinden Selim, devamlı ölmek ister. Ne var ki ölmeyi arzularken bir o kadar da ölümden korkar. Hem uyuyup bir daha uyanmamayı düşünür hem de uyumaktan korkar; ancak yine de ölmeye yatar. Duyuları zayıflar. Tüm vücudu hareketsiz ve bitkindir. Selim, ölümü beklerken günlük tutmayı dener:

Uyuyamıyorum. Uykuda değişeceğimden korkuyorum. Oswald gibi uyanmaktan korkuyorum. Kendimi yormamaya çalışarak bekliyorum yatakta. Oysa asıl bu bekleyiş yoruyor beni. Terlemeye başlıyorum. Şaşılacak derecede zayıfladım bu terlemeler yüzünden...Duyularım zayıflamış olmalı...Eşyalara

çarpıyorum yürürken. Karanlıkta yönümü tayin edemiyorum...İlaçlara güvenerek iyileşme savaşına girmek, beni kendimden iğrendiriyor. Bir yandan, yaşamak istediğimi düşünürken, bir yandan da günde üç kere gargara yapıyorum, aşağılık bir korkuyu belirtiyor...Ölmek üzereydim. Hemen bir taksiye attım kendimi; eve döndüm. Evde ölmek istiyordum...Ölüme evde katlanamıyorum. Oysa evde ölmek istiyordum. Ne istediğimi bilmiyorum artık sayın insanlar! Beni affedin! (Atay, 614-621)

Turgut da ölümü merak edenlerdendir:

Ölümü bilerek yaşamak istiyorum Ölcü. Yaşamın anlamını bilmek için, ölümün anlamının karanlıkta kalmasını istemiyorum. Bütün ayrıntıları henüz bilmiyorum. Onu tanıyanları sorguya çekmeliyim. (Atay, s. 349)

Yeni Hayat'ta Osman da eserin başından sonuna kadar ölmek arzusu içinde uzun bir arayışa çıkar. Ölüm ile yeni hayata ulaşacağını, huzura ereceğini ümit eder:

Hep böyle yürürsem, hızla yürürsem, hiç durmazsam, yolculuklara çıkarsam, sanki kitaptaki dünyaya varacaktım. İçimde ışıltısını hissettiğim yeni hayat, uzakta bir yerde, belki erişilmez bir ülkedeydi, ama hareket ettikçe ona yaklaştım, en azından eski hayatımı arkada bırakabildiğimi seziyordum. (Pamuk, s. 15)

Eserde insanları yeni hayata ulaştıracak olan da kazalardır ve kazalarda gözükten ölüm meleğidir. Osman ve Canan'ın birlikte yaşadıkları bir trafik kazasında olay anında sevgilisini yitiren kendisi de ağır yaralı olan bir genç kız, ölüm anında Canan'ı aradığı melek zanneder ve karşılaştığı ölümü soğukkanlılıkla anlatır:

"Melek," dedi. "sonunda buldum seni, sonunda, yağmur içinde onca yolculuktan sonra."..."senin bakışınla karşılaşmak için yollara düştük...senin bakışlarını melek, çünkü, kitabın vaad ettiği eşsiz an, şimdi görüyorum ki, buymuş. İki diyar arasında bir geçiş zamanı. Ne oradayken, ne de buradayken; ben şimdi, hem oradayken hem de buradayken anlıyorum çıkış denen şeyin ne olduğunu; huzurun, ölümün ve zamanın ne olduğunu, ne mutlu anlıyorum. Daha da gül bana melek." (Pamuk, s. 81-82)

Tanpınar da, *Huzur* romanında ölümü sorgular. Ölüm bazen bir kurtuluş bazen de yok oluş olarak görülür:

"Bütün ıstıraplarım, orada o eşikte bitecek...Acaba hep böyle mi düşünüyoruz; ölümün mü, hayatın mı çocuğuyuz? Bu saati hangisi koruyor, mevsimlerin eli mi, mutlak karanlığın parmağı mı?...Ne ölüm var, ne de hayat var. Biz varız. İkisi de bizde." (Tanpınar, s.67)

"Melek" kavramı, *Huzur*'da da ele alınır. Suat intihar edip ölünce, Mümtaz onu melek olarak görür ve onunla konuşur:

-Yalan söylüyorsun! Dedi. Sen melek olamazsın. İmkansız. (Tanpınar, s.38)

Ölüm ve melek ikilisi *Gariplerin Kitabı*'nda da kullanılır:

Ben hep kafamın gereklerine göre yaşadım. Başıma gelenler de hep kafam dolayısıyla oldu. Ama şimdi kafamı niye kullanmıyordum? Ve ölüm beni kendine çektiği halde niye bulamıyordu beni? (Dallas, s.30)

Melekler ve veliler Cenâb-ı Hakk'a sona ederlermiş. Cumaymış. Melekleri izleyip Ulu Camii'ye gitmiş. (Dallas, s.106)

Dante de eserinde ölüm kavramı üzerinde durur. Ölüm ve melek birbirini çağırır:

Ölüm'e sesleniyor, şöyle diyordum: "Tatlılar tatlısı Ölüm, bana gel, haşin davranma bana; öyle bir yerde bulundum ki, soylu olmalısın sen de! Haydi gel bana, çok istiyorum çünkü seni; bak, şimdiden rengini taşıyorum senin." (Dante, s.40)

Bu gencecik meleği arayıp görmemi buyuruyordu sık sık; nitekim o çocuk yaşında o zaman aramaya çıktım onu (Dante, s.15) Göğe baktığımı imgeliyordum ve bir sürü meleğin yukarı döndüğünü görüyordum sanki, önlerinde bembeyaz bir bulutçuk vardı. (Dante, s.40)

Grotesk özellikler ya da korku ve kabus:

Tutunamayanlar'ın kahramanlarının peşini grotesk sahneler özellikle korku asla bırakmaz. Turgut ve Selim korku ile iç içe yaşarlar. Selim'in günlüğüne itirafta bulunduğu şu sözler hiç bitmeyen korkularını birkaç cümle ile açıkça özetler:

Evet korku. Eskiden güneşin doğuşuyla korkularım dağılırdı. Şimdi her sabah yeni korkularla uyanıyorum.(Atay, s.633) İyileşmek istemiyorum. Artık bu kadarını ümit edemiyorum. Göğsümden sıkışıp kalmış korkuyu atabilsem yeter bana. (Atay, s.613)

Turgut da korku ile iç içe yaşar:

Korkuyorum Olric. Bu lanetin üzerime bulaşmasından korkuyorum. Soytarım nerede? Gözdelerimi, silahşorlarımı çağırmaktan korkuyorum. Ya birden bire, pis kılıklı, ter kokan serseriler içeri dolup da beni öldürmeye kalkarlarsa? (Atay, s.278)

Yeni Hayat'ta Osman'ın da peşini korku hiç bırakmaz:

Benim gibi bir budalanın büyük bir ihtimalle yapacağı gibi, kitabı yanlış anlamış olmaktan, yüzeysel olmaktan, ya da olamamaktan, yani herkes gibi olamamaktan, aşktan boğulmaktan ve her şeyin sırrını bilip bu sırrı öğrenmeyi hiç mi hiç istemeyenlere bir ömür boyu anlatıp gülünç olmaktan, hapse girmekten, kafadan çatlak gözükmekten, en sonunda dünyanın benim sandığımdan da zalim olduğunu anlamaktan ve güzel kızlara kendimi sevdirememekten korkuyordum. (Pamuk, s. 17)

Yeni Hayat'taki en belirgin grotesk özellikler ise kaza yerlerinde görülür:

Paramparça olmuş kafalar gördüm, yırtılmış gövdeler, kopuk eller, direksiyonunu iç organlarının arasına şefkatle almış şoförler, dağılmış lahana gibi beyin parçaları...(Pamuk, s.59)

Huzur'da Mümtaz'ın gerçek ve hayal arasındaki ikilemleri ona rüya ile uyanıklık arasında kabuslar gördürür. En gülünç grotesk anlatımlardan birisi Mümtaz'ın kendi beynini karşılaştığı Suat'ın hayalet ellerinde görmesidir:

-Peki şimdi benim benliğim yok mu?

-Yok. O benim avucumda. İnanmıyor musun? Bak işte..

Avucunu Mümtaz'ın burnuna doğru uzattı. Küçük ve acayip bir hayvan, kabukla meşin arasında tanımadığı, bir teşekkül bu avucun içinde küçük takallüslerle kımıldanıyordu. (Tanpınar, s.385)

Gariplerin Kitabı'nda Dallas da rüya ve uyanıklık arasında garip, ürkütücü, büyüleyici bir ortam içinde hisseder kendisini:

Öğle vakti yaklaşınca Üstadım yanımıza geldi...bana bir tas keçi sütü uzattı...Yumuşakça gülümsedi ve içmemi işaret etti. Besmele çekip dudaklarıma götürdüm. Tas ortadan kayboldu. Üstadım, dağ, gökyüzü yok oldular. Sonra hepsi bir sis içinden belirir gibi ortaya çıktılar, ve kendimi bir tatlı su ummanında boğuluyor sandım. (Dallas, s.55)

Dante de hasta yatağında kabuslar görür:

Düş gücümün yarattığı sanrının başında saçı başı darmadağın kadın yüzleri göründü bana: "Sen de öleceksin"; ve sonra, bu kadınların hemen ardından başkalaşmış, bakılamayacak kadar korkunç başka yüzler gördüm, şöyle diyorlardı: "Ölüsün sen" (Dante, s.40)

Hastalık, sakatlık ya da çaresizlik:

Postmodern birey; bazen yorgun, bitkin ve hasta, bazen de işe yaramaz kötürüm bir vücuda sahiptir. Ne yapacağını bilemeyen çaresiz bir kişilik gösteren bireyin yanı sıra içinde yaşadığı dünya bile hastalıklıdır. *Yeni Hayat*'ta Osman hastalıklı çevreyi şöyle anlatır:

Gece beni gizledi, gece beni sakladı, gece bana yol gösterdi. Şehrin ağır ağır titreyen iç organlarına, bir felçli gibi kaskatı kesilen betondan caddelerine, süt, et, konserve ve haydut kamyonlarının iniltisiyle sarsılan neondan bulvarlarına girdim...(Pamuk, s.46)

Aynı zamanda Osman, yorgun düşen kendi bedenini görmeyi düşlediği melek ile konuşur gibi kendi kendine anlatır:

O garaj lokantasının ağır ağır kendi içine kapanan kederini sana anlatabilmek isterdim, melek, ama öyle yorgundum ki, yüzyılların üykusuz ormanlar gibi uğuldayan iniltisini duyuyordum. (Pamuk, s.47)

Tanpınar da sık sık hastalıktan, bitkinlikten, sakatlıktan ve çaresizlikten bahseder. Bireyler, yardıma muhtaç görünür:

Felç geldi. Ben yoktum. Eve vücudunun yarısı sarkık getirdiler. (Tanpınar, s.19) Bir dilenci sadaka istedi. Adam yerde, kışına bağladığı bir tekerlekli tahta üzerinde cillerine geçirdiği takunyalarla yürüyordu. (Huzur, s.63) Orta boylu, vücudu bir nevi, bostan korkuluğu manzarası veren çökük omuzlu, esmer, çakır gözlü bir adamdı. (Tanpınar, s.258)

Gariplerin Kitabı'nda Profesör Aller, hoş olmayan bir görüntüler içerisinde tasvir edilir:

Zayıf, boyu bir seksenden fazla. Kamburunu çıkarıp yürür. Konuşması tutuktur, baskı altında belirgin olarak kekeler. Miyopluğa olan eğilimi yanında beden hareketleri birbiriyle uyumsuz...Haliya takılıyor, bardakları, kaşıkları deviriyor vs. Masaya oturduğunda belirgin bir sakarlık var. (Dallas, s.33)

Ertesi sabah kütüphaneye yıpranmış bir duyguyla, bedenimi sanki sürükler gibi gittim. Kendimi ham, kırılgan hissediyordum. (Dallas, s.60)

Selim de *Tutunamayanlar*'da hastadır. Yatağında ölümü bekler ve bir yandan da günlük tutar:

Bu deftere iki sayfadan fazla yazamıyorum: tükeniyorum hemen. (Atay, s.653)

Dante de yoğun arayışları içerisinde bitkin düşer:

Bu içgörümle birlikte ruhum, bütünümü bu soylular soylusunun düşüncesi üzerinde yoğunlaştığından bitkisel tinim işlevinde aksamaya başladı; çok geçmeden öyle zayıf düştüm, sağlığım öyle bozuldu ki...(Dante, s.17) Bunun üzerinden birkaç gün geçmişti ki, beni dokuz gün boyunca şiddetli ağrılarla kıvrandıran sancılı bir hastalık baş gösterdi gövdemin bir yerinde; öyle bitkin düştüm ki sonunda kımıldayamayan insanlar gibi yatmak zorunda kaldım. (Dante, s.39)

Şizofren davranışlar:

Arayış içerisindeki postmodern birey, kendisini bulma yolunda karmaşık duygular içerisinde. Sözleri hep çelişkilerle doludur. Kafası hep karışıktır. Kendi benliği ile çatışma içerindedir. Tam olarak ne yaptığını bilemez. Kim olduğundan da emin değildir. Sık sık hayaller görür. Kendi kendine sorular sorar, bilinçsiz ya da yarı bilinçli şekilde şizofren davranışlar sergiler. *Yeni Hayat*'ın anlatıcısı Osman da sürekli kendisiyle çatışma içerindedir. Kendisini ve çevresini sorgular. Gözlerinin önünde belli belirsiz şekiller belirir. Çaresizdir. Ne yapacağını bilemez:

Atıverdiğim yalan yüzünden mi, kitap yüzünden mi, yoksa daha basiti, adamın alıklaşan suratı yüzünden mi, çıkartamadım da, şöyle dedim kendime: "Korkma, korkma git! O dünya, kitaptaki dünya, doğru dünya!" Ama korkuyorum da...(Pamuk, s.17) Çok sonra, bir an her şey mutlak bir sessizlik içinde eriyecekmiş gibi olunca birden gözümün önünde bir hayal belirdi...(Pamuk, s.41) Hem oradaydım, hem burada; hem huzurun içinde hem de kanlı bir savaşın, hem hortlaksı bir uykusuzluğun hem sonu olmayan uykunun, bitmeyecek gecenin ve hızla akan zamanın. (Pamuk, s.51) Eşini benzerini hiç mi hiç duymadığım bir sessizliğin çağrısını duyuyorum ve soruyorum: Neden otobüsler, geceler, şehirler? Neden bütün o yollar, köprüler, yüzler? Neden geceleri şahinler gibi bastıran yalnızlık, neden yüzlerce takılıp kalan kelimeler, neden o hiç dönüşü olmayan zaman? (Pamuk, s.51-52)

Benlik arayışı içerisinde bocalayan, şizofren bir hayata kendini iten diğer bir postmodern birey de *Tutunamayanlar*'ın kahramanı Turgut'tur. Turgut, "Olrıc" isimli ikinci bir "ben" yaratır. Sürekli kendi kendine ikinci benini Olric ile konuşur. Bu iki "ben" ile Turgut, eserin sonunda kendisini iyice kaybeder:

Başım dönüyor Olric. Sabahtan beri hiçbir şey yemediniz efendimiz. Şimdi de içiyorsunuz. Onlar da içiyorlar Olric. (Atay, s.541) Beni bırakmayacaksın, değil mi Olric? Sizi ne zaman yalnız bıraktım efendimiz? (Atay, s.562) Dönüşte, çocukların odasına uğramak gibi bir soğukluk yapsam mı Olric? Her şeyi yapabilirsiniz

efendimiz? (Atay, s.564) Bana çiçeklerin adlarını kim öğretecek Olric? Yeni şeyleri öğrenmek için çok vaktimiz olacak efendimiz. Ne kadar iyisin Olric. (Atay, s.572)

Turgut, eserin sonunda yazdığı mektupta kendisini şöyle anlatır:

Turgut Özben, işsiz güçsüz takımından, bazı anormal belirtiler gösteriyor. Kendi kendine konuşuyor. İsa'nın tavsiyesine uyarak, cennete gidebilmek için elindeki varlığı bıraktı. Bir gün peygamberliğini bile ileri sürebilir. Kendini bir trene bindirdi; istasyon istasyon dolaşıp duruyor. (Atay, s.718)

Selim'in de aklı karmakarışıktır. Kendisinin de dediği gibi tam olarak ne istediğini bilemez. Şizofren bir hayatı olan Selim'in yazdıklarının ya da eylemlerinin bir sonu olmaz. Hep başa döner bu postmodern karakter. Nefret ettiği hayatın içinde bocalayıp durur. Hayat, garipliklerle doludur. Çoğu insan anormaldir. Şizofrendir. Hayattan ve birbirlerinden daimi bir kaçış vardır. Korku onların peşini bırakmaz. Selim tüm bunları en yakından hisseden bireydir:

Fakat o benim gibi değil ki: normal. Normal, anormal. Bu kelimeleri çocukluğumdan beri sevmem. Daha o zamanlar, bazı akrabalarım bana anormal derlerdi. (Atay, s.610)

Sürekli geçmişe gidip gelen, rüyalar, hayaller ve hayaletler gören *Huzu'*un kahramanı Mümtaz da şizofren davranışlar içine girer. Turgut gibi o da kendi kendine konuşur. Etrafını saran doğa, bazen korkunç varlıklara dönüşür:

Elbisesini giyinirken "insan denen bu saz parçası..." diye birkaç defa tekrarladı. Çocukluğunun mühim bir devrinde çok yalnız kalan Mümtaz, kendi kendisiyle konuşmayı severdi. (Tanpınar, s.10) Ona öyle gelirdi ki, bütûn bu kayalar, o, yanı başlarından geçerken dirilecekler, neredeyse bir el uzanacak bir tarafından onu yakalayacak, yahut biri sırtındaki harmaniyi başının üstüne atacaktı. (Tanpınar, s.32)

Dallas'ın da, çıktığı arayışta gördüğü tilsimlerden dolayı aklı karışır:

"Nasıl oluyor da-" cümleyi bitirememiştim. Hayaletle konuşmayı reddetmeliydim. Kendime gelip hipnotize olmayı önleyen bir belirleme içine girmeliydim. (Dallas, s.63) Gözlerimi yumdum. "onu aşağı indir ve öbür yüzünde yazılanı oku." Nefesim kesildi. Nereden gelmişti bu zorlayıcı istek? Duvardaki cansız resimden olamazdı, saçmaydı bu. Benden gelmişse eğer, benim hangi yönümden ve niçin benden gelmişti? (Dallas, s.17)

Dante'de "Aşk" yazarın ikinci beniymiş gibi işlev görür. Hem nesirlerinde hem de şiirlerinde "aşk" ile dertleşir yazar. Tıpkı Turgut'un ikinci benî Olric gibi:

Aşk'ın söylememi buyurduğu sözleri söylemiştim ki, bir yığın çelişik düşünce dayanılmaz şekilde savaşmaya ve çelmeye başladı beni. (Dante, s.26)

Uyandığını duydum yüreğimde

Uyuyan bir aşk tininin:

Ve gördüm sonra uzaktan geldiğini Aşk'ın,

Neşeliydi; öyle ki zor tanıdım onu,

"onurlandır beni" dedi;

gölüyordu her sözünde bir süre kalmıştı ki efendim benimle

geldiği yöne baktım...(Dante, s.44)

Bu tuhaf suret değişikliğinden sonra çok güçlü bir düşünme belirdi içimde; benden pek nadir ayrılıyor, dahası sürekli beni ardılıyor, şöyle konuşuyordu: "Madem alay konusu olacak bir görünüm alıyorsun bu kadının yanında, neden görmeye çalışıyorsun onu? Bu soruyu o sorarsa sana, yanıtlamak için bütün yetilerinin özgür olduğunu da varsayarsak nasıl yanıtlardın onu?" (Dante, s.29)

Dante, Beatrice'i düşündükçe ona kavuşamamanın üzüntüsüyle çıldırma noktasına gelir:

Şiddetle inliyor, şöyle diyordum içimden: "Bir gün gelecek, soylular soylusu Beatrice de ölecek". Öyle güçlü bir cinnete sürüklendim ki bu düşünce karşısında, gözlerimi yumdum ve sayıklayan insanlar gibi çırpınarak imgelemeye başladım... (Dante, s.39)

Benlik sorunu:

Yeni Hayat'ta eserin kahramanı "yeni hayat"ı ararken; kendi "öz ben" ini de aramaya başlar. Kimlik arayışı eserde etkin bir biçimde görülür. Bu durum postmodern bireylerin başta gelen özelliklerinden biridir:

Kapı kulpu iyice yükselmiş otobüsün içine çıktım, amuda kalkmış koltuklar arasından, yerçekimine karşı koyamayıp tavana dökülen gözlüklere, camlara, zincirlere, meyvelere basa basa zevkle yürürken bir şey hatırladım sanki. Ben bir zamanlar başka biriydim, o başka biri de ben olmak isterdi... (Pamuk, s.60) Kendim olamıyorum, hiçbir şey olamıyorum. (Pamuk, s.207)

Osman, sevdiği kızın Canan'ın erkek arkadaşına benzeme arzusu içinde çırpınır. "Mehmet" olmak ister. Bir yandan yeni hayatı ararken bir yandan da hayran olduğu, olmayı düşündüğü, kaybolan Mehmet'i arar. Yeni hayat'ı ararken trafik kazasında ölen adamların kimliğini çalarak; onların yerine geçer:

Bir ceset...arka cebindeki cüzdanı bu taraftakilere sunarak kalmıştı... Cüzdanı aldım, cebime koydum... (Pamuk, s.60)

Son olarak çaldığı kimlikteki ölü adamın yerine geçerek Ali Kara adıyla Dr.Narin'in evine gider. Öte yandan Mehmet de kendi kimliğini saklayarak kendisini Osman adıyla tanıtır. Osman, Mehmet'i Canan'dan kıskanarak öldürmek ister ve babasından saklanan Mehmet'i köşe bucağı aramaya koyulur. Bulduğunda da o artık Osman olmuştur. Yazar, devreye girerek bu iki karakterin karşılaşmasını şöyle aktarır:

Katil kurbanına, bu ücra kasabada unutulup gitmeye karar verdiğinde takma ad olarak niye Osman'ı, kendi adını seçtiğini sordu. "Bilmiyorum," dedi sahte Osman hakiki Osman'ın gözlerindeki kıskançlık bulutlarını görmeden. (Pamuk, s.202)

Huzur'da da Mümtaz, amcasının oğlu İhsan'ın yanında büyür, ondan çok etkilenir. İhsan gibi olmayı arzular, bu arada kendisi olamamanın da acısını çeker. Benliğini sorgular, kim olduğunun arayışı içine girer. Öte yandan İhsan'ın hastalığı onu derinden etkiler:

Mümtaz, bu psikolojiyi ömründe ilk defa olarak tanımıyordu. Onun için

benliğini, o sular altında uyuyan, fakat her şeyi idare eden kesif tabakayı biraz da bu korku yapardı. (Tanpınar, s.22) Konuşurken hep İhsân'ın repertuarını seyrettiğinin farkındaydı. "Demek ki satıhtayım...daha kendimi bulamadım." (Tanpınar, s.110) Acaba her şeye böyle kayıtsız mıyım? Dünyayı bir daha kendimde kuramayacak mıyım? Bir daha hatıralar benle konuşmayacak mı? Yoksa kendi kontrolüm altında iken çıldırıyor muyum? Böyle göz göre göre...(Tanpınar, s.384)

Dallas da Müslüman olduğu çöllerde bir yandan aradığı kitaba ulaşma arzusu duyarken, bir yandan da kendi beninin arayışı içerisine girer:

Bu gece *Gariplerin Kitabı*'nı bulmak için yola çıkıyorum. Böyle bir kitap var mı? Acaba beni bu garip yolculuğa böylesine garip bir yol arkadaşıyla çıkmaya zorlayan yalnızca bu kitap mı? Bilemiyorum. Alnım çimenlere dokunduğu zaman hiçbir şey bilmediğimi öğrenmişim. Hiçbir şey. (Dallas, s.66) Şimdi bir tür yol göstericiye ihtiyacım var ama elimden tutanım yoktu. Ne onaylıyor ne reddediliyordum. Kimse bana öğretmiyor, uyarıda bulunmuyordu. Onunla iyi geçinmek zorundaydım ve "o" da kendimin dışında bir şey değildi. Kesin ki "ben" olan, bütün belayı çıkarıyordu. Ben'im silinmesi çok yerinde bir şey diye düşündüm ama bu alanda ne kadar çaba harcasam ben'im o kadar silinmezleşiyor gibi görünüyordu banal (Dallas, s.116)

Oğuz Atay'da bireyin kendi beni ile savaşımı hiç bitmez. Turgut, Olic ile kendini sorgularken; Selim de kendini İsa yerine koyar. Sonunda da çıldırarak intihar eder. Turgut, Selim gibi olmak isterken Selim İsa gibi olmak ister. Herkes bir başkası olmak umuduyla kendi benisiyle savaşır:

Hayatında ilk defa başka bir insan olma özlemini duydu. Hiç bilmediği bir içkinin susuzluğu gibi bir duygu. Değişebilmek. Kendinin bile tanıyamayacağı yeni bir varlık olmak. (Atay, s. 319)

Atay'ın, kahramanı Turgut Özben, "öz" ve "ben" arasında kelime oyunu oynar. Bu iki kelime, baştan sona benliği ile mücadele eden Turgut'un soyadı "Özben" olur. Selim'in ölümünden sonra Turgut, tamamen benlik karmaşası içerisine girerek ikinci beni "Olic" ile yatıp onunla kalkmaya başlar. Her an her dakika Olic ile düşüncelerini tartışır, yani ikinci benisiyle öz beni birlikte adım atar:

Ben ne dediğimi biliyorum. Benim, Turgut Özben'in özbenliği. Kelime oyunu yapıyorum, oyuna getiriyorum. Kendimi ele vermiyorum. (Atay, s.323)

Çocuk gibi oldunuz, efendimiz. Evet, çocuklaşıyorum Olic: trencilik oynuyorum. (Atay, s.716)

Yeni Haya' da Dante de kendisini değişim içinde bulur:

Evet, öncesine oranla değişmişim, ancak gene de çok üzülüyordum bu tinciklere; can havliyle yakınıyor, şöyle diyorlardı: "O eğer, yıldırım çarpmışçasına etmeseydi bizi, benzerlerimiz gibi biz de yerimizde kalıp bu kadının tansıklı güzelliğini seyredebilirdik." (Dante, s.27)

Hayatın anlamsızlığı ve aynılık

Postmodern birey için yaşam anlamsızdır. Çekilemeyecek kadar kötüdür. Herkes aynıdır. Tek tiptir. Birey artık tükenmiştir. Her şey bireye sıkıcı gelir.

Yaşamdan bıkan birey, artık ölümden başka çare düşünemez. Sürekli yaşamı ve kendini sorgular, dünyaya niçin geldiğini bilemez. *Tutunamayanlar*'da her şey anlamsızdır, bireyler birbirlerinin farkında bile değildirler: Selim yaşamdan en çok bıkanır. Sözler de yaşam kadar anlamsızdır onun için. Yaşamının sonlarına doğru dostlarından kaçan, yalnız kalmayı tercih eden Selim, duygularını günlüğü ile paylaşır:

Bu deftere anlamsız sözler yazmak istiyorum artık. Aklımı kullanmaktan ve anlaşılmaya çalışmaktan bıktım. Hiçbir zaman da anlamlı olmayı becerebildiğimi sanmıyorum. (Atay, s. 631)

Turgut da Selim'den farklı değildir. Bu postmodern birey aynılıktan kurtulamaz:

Ben Kaya'yım, Kaya da Mehmet'tir. Turgut, Kaya, Mehmet, bir arada olduktan sonra...bir görüntünün üç aynada yansması gibi bir olay. Mehmet'in kızı, bana Turgut diyeceğine Kaya dedi. Ağzından öyle çıktı. İsimler, birbirinden farklı yaratıkları ayırt etmek içindir; bizleri değil. Biz aynı türün örnekleriyiz. Kayamehmetturgutgillerdeniz. Yaa!ön ayaklarımızla yemek yeriz, duyargalarımız başımızın iki tarafındadır, arka ayaklarımızla yürürüz. İkiyeliklilerin gecelerinihepbirliktegeçirengiller familyasındanız. (Atay, s.331)

Yeni Hayat'ta da yaşamın anlamsızlığı açıkça vurgulanır. Osman ve diğer karakterler için yaşam anlamsızdır. Yaşanılan an eski olarak düşünülür. Yeni hayata ulaşmak yani ölüme koşmak isterler. Osman bunu eserin başından beri derinden hisseder:

Yeni bir dünya varolan her şeyi çoktan iptal edip şimdiki zamanı geçmiş zamana çevirmişti bile. Gördüğüm, dokunduğum her şey acınacak kadar eskiydi. (Pamuk, s.21) Bendim kaldırımdan kendi odasının aydınlık pencerelerine bir başkasının kırılgan ve tükenmiş hayatına gözyaşları ve yalnızlık duygusuyla bakar gibi bakan. Bendim sessizlikte kararlı adımlarımın yankılanışını dinleyerek yeni hayata coşkuyla koşan. (Pamuk, s.45)

Huzur'da da tuhaf ve çekilmez bir hayata rastlarız:

Mümtaz, bu ikisinden hangisi, acayip ve mantıksız hayat mı, yoksa zaruretlerin efendisi ölüm mü girecek diye kapıya bakıyordu. (Tanpınar, s.316)

Tüm insanlar gibi ifade edilen sözler de hep aynıdır. Postmodern birey, kendisinden önce söylenenlerin üstüne yeni bir şey koyamaz. Söyleyecekleri söylenmiştir bir kere, ancak tekrarlardan başka yapılacak bir şey de olamaz, umursamazlığıyla ünlü olan postmodern birey için. Geçmiş anın fantezisi. Geçmiş bir daha yaşamak gerekir. Ya da ölümden başka yol düşünülemez. Orhan Pamuk, *Aşk Nedir?* başlıklı yazısında aşkı değerlendirir ve cümlelerinin sonunda:

Gördünüz ya, yeni hiçbir şey söyleyemedim. Ama gene de bir şey söyledim yal Aldırmıyorum artık onun yeni olup olmamasına...(Pamuk, s.229) diyerek; bir iki kelime söylemek sessiz kalmaktan iyidir açıklamasını yapar.

Aynılık kavramını Tanpınar da sorgular:

-Kim bilir belki de birdir. Çünkü hayatta bir bakıma göre her şey birbirinin aynıdır. (Tanpınar, s.174) Varlık tektir ve biz onun parçalarıyız! Aksi taktirde dünya

her an daha beter olur. Hayır, varlık tektir. Ve biz onun geçici parçalarıyız. (Tanpınar, s.289)

*Gariplerin Kitabı*nda Dallas da çıktığı arayışta herkesin aynı olduğunu fark eder:

Bir yabancı olduğu anlaşılıyordu, ama yine de bizlerden biri idi-toplumumuzun kalıplaştırdığı insan tiplerinden biri-. (Dallas, s.21)

Toplumumuz önceki çağlardan farklı bir görünüşe sahiptir, fakat bu kabuktaki bu değişikliğe rağmen özünde barındırdığı değerler bakımından içinde yaşadığımız toplum hiç değişmemiştir. (Dallas, s.36)

Biyografik ya da otobiyografik anlatım, bütünlükten yoksunluk

Postmodern eserlerde belli bir bütünlük bulunmaz. Anlatımın aralarına yer yer biyografik ya da otobiyografik anlatılar girer. Yazar, eserin akışını keserek *Binbir Gece Masalları* türünde hikayeler serpiştirir eserine. Bazen mektuplarla bazen de ansiklopedik bilgilerle okuyucu asıl olaydan koparılır. Aslında eserde belli bir olay da bulunmaz. Eserin ne başı ne de sonu bulunur. Yazar başladığı gibi eserini bitirir. Sözler, belli bir sıraya konmaz. Anlatıcı, rastgele sözler sarf ederek okuyucuyla bir tür oyun oynar. Anlatıcı, ipleri elinde tutan bir palyaço, okuyucu da ipin ucunda sallanıp duran bir kukla gibidir.

Bu bağlamda postmodern öğelere bakıldığında *Tutunamayanlar*, baştan sona postmodern tarzda yazılmıştır. Sayfalar arasında paragraf girişleri çok azdır. Çoğu yerde anlatımlar paragraf girişi olmaksızın sayfalar dolusu devam eder. Genellikle konuşmalar, tırnak içerisinde cümlelerin arasına sıkıştırılmıştır:

Esat sustu. Yorulmuştu. "Bu hikâyelerden sakladığınız oldu mu?" "Hayır. Giderken sayfaları götürdü. Kimsenin bulamayacağı bir yere saklıyormuş. Polis peşimizdeymiş de." Belki gerçekten bir yere saklanmıştı. Saklamalıydı. Nasıl razı oldu her şeyin kaybolmasına? (Atay, s.386)

Paragraflar, oldukça uzundur. Bir paragraf girişiyse sayfalar dolusu anlatım verilir. Örneğin en uzun anlatımlardan birisi 449. sayfada başlar. 449'dan 543'e kadar yaklaşık yüz sayfalık anlatım bir paragraf girişiyse verilir. Eser, karakterlerin biyografileriyle doludur. Ayrıca karakterlerin yazmış olduğu mektup ve günlüklerden bölümler de oldukça fazla yer tutar. Tarihi bir çok belgenin yanı sıra Türk tarihi ile ilgili ansiklopedik bilgiler geniş yer tutar, mitoloji dolu bilgiler de aralara serpiştirilir. Bazen de Selim'in sayfalar tutan şiirleriyle ve günlüğüyle eserin akışı bozulur. Eserin yüz sayfayı aşkın bir kısmı Süleyman Kargı'nın Selim ve Selim'in şiirleri üzerine yaptığı açıklamalar ile Düzgen Silik adlı bir gencin on binlerce yıl önce tuttuğu bir günlükten alınan bölümlerden oluşur. (s.135-241) Öte yandan diğer karakterlerin de mektupları ve anlatımları eserde büyük yer tutar. Yazar, anlatımlarına inandırıcılık katmak için anlatımlarını kaynaklar göstererek sunar:

Birinci mısırda adı geçen Solomon IV (Speare) "Encyclopedia Israelica"dan edindiğim bilgiye göre, Milattan Önce 563 yılında..Ben-i İsrail kavminin Tefazuli

kabilesinin (Tribus Intergralis) bir söylentiye göre başkanı, bir başka kaynağa göre de (Bak: İbni Mahmud el Silahi Milletler ve Mızraklar Tarihi, Cilt VII, S.967-9) kargacı başısı imiş. (Atay, s.139)

Oğuz Atay, romanın akışı içerisinde çeşitli hikayeler, mektuplar ve rüyalar katarak bu şekilde okuyucuyla oyun oynar. Böylece bir çok postmodern yazarın yaptığı gibi okuyucunun kafasında karışıklık yaratır. Anlatımda bütünlük bulunmaz. Yazarın, olayları sürekli keserek; yer yer aralara eserin akışını bozan pasajlar sokması esere postmodern özellikler katar. Anlatım boyunca doğu ve batı tarihine göndermelerde bulunarak tarihini ve kültürünü unutan Türk milletini kıyasıya eleştirir.

Yazar eserinde çoklu anlatım tekniğini kullanır. Eser, yazar hakim bakış açısıyla "o" bakış açısıyla yazılmış olsa da okuyucu, Turgut'un bakış açısının ağırlığını görür eserde. Okuyucu Turgut nereye giderse oraya gider. Turgut, arkası sıra sürükler okuyucuyu. Bir bakarsınız ki Turgut'un benliğine girmişsiniz, bir bakarsınız ki Turgut ile birlikte Selim'in şiirleri ve günlüğü arasında kaybolmuşsunuz. Böylece eserde biyografik ve otobiyografik anlatımlar arasında gidip gelir okuyucu. Konuşmalar birbiri ardına verilir. Anlatım dağınıktır. Yazarın anlatımlarının arasına yer yer Turgut'un bakış açısı ve kendi kendine konuşan sesi girer;

Sarsıntılı parke bitti, asfalt yola girdiler. Tilt lastikleri iyi yolculuklar diler. Yol boyunca reklamlarımız size arkadaşlık edecektir. Tepeler ve düziükler boyunca, en iyi yerlerde manzaranızı kesecektir. Beş yüz metre ilerde benzin istasyonumuz. Depomuzu dolduralım, Olric. (Atay, s.569)

Orhan Pamuk'un *Yeni Hayat*'ındaki olaylar ise eserin kahramanı Osman'ın ağzından anlatılır. "Ben" anlatımı esere otobiyografik bir yapı katar:

Bir gün bir kitap okudum ve bütün hayatım değişti. Daha ilk sayfalarındayken bile, kitabın gücünü öyle bir hissettim ki içimde, oturduğum masadan ve sandalyeden gövdemin kopup uzaklaştığını sandım...çevremdeki dünyanın da baştan aşağıya değiştiğini o zaman korkuyla fark ettim ve şimdiye kadar hiç duymadığım bir yalnızlık duygusuna kapıldım. (Pamuk, s.7-8)

Osman'ın anlatımlarının arasına Dr. Narin, Mehmet gibi diğer karakterlerin anlatımları da girer. Ancak esere Osman'ın bakış açısı hakimdir. Eser onunla başlar ve onun ölümün eşiğine gelmesiyle biter. Eserin anlatıcısı Osman, ara sıra kendi geçmişine dönüşler yaparak, çağrışımlar yoluyla metinler arasına hikayeler katarak okuyucuyu amansız arayışının içine atar:

Çocukluğumda sık sık yaptığım gibi, sanki ilk defa görüyormuşum gibi kapaktaki başlığı yüksek sesle heceledim: NEBİ NEBRESKA'DA. Derginin sayfalarını acele acele çevirirken, Rifki Amca'nın ilk eserlerinden olan bu resimli romanda anlatılan serüvenleri hatırladım. (Pamuk., s.112)

Yine burada da yazar bazı yerlerde Mehmet ile Osman'ın konuşmaları esnasında anlatımı kesip devreye girerek; kendi varlığını hissettirir:

Katil kurbanına, bu ücra kasabada unutulup gitmeye karar verdiğinde takma

ad olarak niye Osman'ı kendi adını seçtiğini sordu...Badem ağaçlarının arasında ve başka bir hattan geri dönen lokomotifini saygıya yakışan bir dikkatle izledi. Katil, gözleri lokomotifin güneş altında pırl pırl ışıltısına dalan kurbanın, o an bütün dünyayı unuttuğuna yemin edebilirdi. (Pamuk, s.202)

Tanpınar da *Huzur*'da çoklu anlatımı kullanır. Yazar, eserinde yazar hakim bakış açısı kullansa da olaylara Mümmtaz'ın bakış açısı hakimdir. Öte yandan eserde yer alan karakterler de "ben" anlatımıyla esere çeşitlilik katarlar. Eser, Mümmtaz'ın yaşamı üzerine odaklı biyografik bir eserdir. Yazar, sadece Mümmtaz'ın hayatını anlatmakla kalmaz, İhsan'ın, Nuran'ın, Suat'ın ve diğer karakterlerin de yaşamlarından pasajlar sunar. Roman, üçüncü bir şahıs tarafından anlatılsa da okuyucu satırlar arasında Mümmtaz'ın sesini duyar. Yazar, anlatımına "biz"li bakış açısını da katar. Esere, Mümmtaz'ın iç aleminde kopan fırtınalar büyük oranda hakimdir:

Niçin ruhi hayatımızın büyük bir kısmını bu hasret yapar? Bir katresi olarak yaratıldığımız ummanı mı arıyoruz? Maddenin sükununun peşinde miyiz? Yoksa zamanın çocuğu, onun postasında pişmiş bir terkip ve onun mazlumu olduğumuz için geçen ve kaybolan tarafımıza mı ağlıyoruz? (Tanpınar, s.267)

Yazar, olayları anlatırken, devamlı olarak geçmişe dönerek karakterlerin çocukluk ve gençlik yıllarına da döner. Ayrıca tarihte yaşamış devlet adamları ve ünlü yazarlara da göndermelerde bulunur. Sayfalar arasında tarihten bilgiler verir. III. Salım, II. Mahmud, Mevlana, Şeyh Galip, Dede efendi, Beethoven gibi ünlüler, olaylar kesilerek anlatılır:

Ferahfeza âyininin ilk okunduğu gün II. Mahmud, hasta döşeğinden kalkarak Yenikapı Mevlevihanesi'ne gelmişti. Bütün İstanbul en süzme tarafıyla, kibar ecnebi davetlileri, saray adamları ile, ikbalin eşliğine ilk adımını koymak ümidiyle çıldıranlarıyla hep oradaydı. Hepsî bu yeni âyini, Ser-müezzîn-i Hazret-i Şehriyâri Hamamizâde İsmail Dede Efendinin hazırladığı âyini dinlemeğe gelmişti. (Tanpınar, s.271)

Ian Dallas'ın eseri *Gariplerin Kitabı* da, otobiyografik özellik taşır. Bu eserde de çoklu bir anlatım vardır. Esere "ben" anlatıcısı hakimdir. Yazar, birinci tekil şahıs anlatıcısının yanı sıra eserdeki karakterlerin de anlatımlarına yer verir. Üçüncü tekil şahıs anlatımlarının da gözüküğü eserde yazar, her şeyi kendisinin bildiğini ve gördüğünü eserin sonunda okuyucuya hissettirir. Yazanın düşüncelerinin ötesinde bir şey bulunmaz. Eserin sonunda yazar, anlatımı kendi eline alarak; eser kahramanının aradığı kitabı ele geçişini anlatır:

Abdullah. Peşinden koştuğu kitap kendi kitabıydı. Elde etmek istediği bilgi, elinin altındaydı. (Dallas, s.145)

Dallas, çöllere nasıl gittiğini ve orada nasıl Müslüman olduğunu anlatır. Anlatımını yer yer keserek, aralara başka bilgiler serpiştirir. Davranış Notları adlı bölümde Prof. Aller, Dr. Gayen ve Axal adlı şairin biyografilerini koyar. Ayrıca bir Çinli bilim adamının oğluna yazdığı mektuba ve bir şeyhin müridinin mektubuna da yer verir yazar eserinde. Öte yandan anlatıcısının gittiği yerlerde karşılaştığı

kişilerin özellikle şeyhin hayatından kesitler de sunar.

Postmodern özellikler gösteren eserlerde yazarlar, anlatımların arasına çeşitli hikayeler, mektuplar, çeşitli kaynaklardan alıntılar vb. katarak anlatımın akışını bozarak okuyucuya bilgi verme yolunu seçer. Anlatıcı bazen geçmişe dönerek anılarından kesitler verir, bazen de gerçekte olmuş ya da hayal ürünü olaylardan bahsederek tarihin fantezileriyle, rüya ve hayallerle esere çeşitlilik katar.

Orhan Pamuk da bunlara benzer anlatımlarla eserine postmodern özellik verir. Yazarın, eserine kattığı alıntılardan en ilginç olanları esere adını veren *Yeni Hayat* ile ilgili daha önce yazılmış olan eserlerden pasajların sunulmasıdır. Yazar, bu konuda İbni Arabî, Rilke, Jules Verne ve Dante gibi yazarların eserlerinden faydalanarak kendi eserini yarattığını, yani metinlerarası bağlamda faydalandığını söyler. Eserin anlatıcısı Osman, bu itirafı şu sözleriyle açıklar:

Yeni Hayat'taki bazı sahnelerin, bazı ifadelerin, bazı hayallerin ya bu kitaplardan ilhamla yazıldığını, ya da doğrudan onlardan alındığını gördüm. (Pamuk, s.239)

Tanpınar da bilgi verme isteği ile olayları keserek aralara çeşitli anlatımlar, pasajlar koyar:

Bu polis romanları hülâsalarının bu *Jules Verne*'lerin, *Binbir Gece*'lerin, *Tutinâme*'lerin *Hayatüthayvan*'ların ve *Kenzülhavas*'ların yerini alabilmesi için bütün bir cemaat yüz sene bunalmış, didinmiş, doğum sancıları çekmişti. (Tanpınar, s.47)

Dante'nin de eseri otobiyografiktir. "Ben" anlatıcı hakimdir esere. Yazar, aşık olduğu Beatrice'i kendi ağzından bizzat olayların içinde yer alarak anlatır. Soneler, baladlar ve canzoneler ile eseri yer yer bölerek anlatımın akışını keser, şiirlerin açıklamalarını yapar, araya hikayeler sokarak efsaneler anlatır ve yazdığı mektuplardan bahseder. Bu şekilde ana konudan sapar. Kendisi de konudan saptığının farkındadır. Bu durumu okuyucusuna önceden belirterek, eserinde gerekli kesintiyi yapar. Sevdiği kadın kendisine selam vermeyince yazar hemen anlatımı başka yöne sürükler:

Bu yüzden konudan kısa bir süre ayrılıp, o selamın bendeki erdemli işleyişini açıklamak istiyorum. (Dante, s.22) der.

Beatrice'i anlatırken birden Giovanna adlı bir kadından bahseder. Vergilius, Horatius ve Homeros gibi ünlü ozanlara değinir. Mitolojiye göndermelerde bulunur:

Ozanların yukarıda sözü edildiği biçimde yazmış oldukları, Aeneis'in birinci kitabında, Troyalıların düşmanı olan tanrıçalardan Yuno'nun rüzgarların efendisi Aiolos ile konuştuğunu söyleyen Vergilius'ta görülür; şöyle der Yuno: *Eole, nanque tibi* (Eolus, gerçekten sana) ve efendi şöyle yanıtlar onu: *Tuus, o regina, quid optes, explorare labor: michi jussa capessere fas est.* (Sen kraliçem, yalnız sen karar vermelisin yapılmasını istediğin şeye; benim görevim senin emirlerini yerine getirmektir) (Dante, s. 46)

Oyun, ironi, hiciv, aldatmaca ve güvensizlik

Postmodern anlatılar, okuyucuyla oyun oynamaktan hoşlanır. Anlatı kahramanları, anlatıların içerisine çeşitli faraziyeler, hikayeler, tarihten alıntılar vb. katarak okuyucusuyla adeta dalga geçercesine eğlenir.

Yeni Hayat'ın kahramanı Osman, eserin başından itibaren yeni hayatı arama oyunu oynar. Tezatluklarla doludur anlatımı. Başlangıçta Mehmet'e hayran olan onun içinde yeni hayatı aramaya koyulan Osman, kitabın ortalarına doğru değişim yaşar:

Bana sarılıp yanaklarımdan öptü. Ne kadar da memnun olmuştu beni görmekten! Ne kadar da nefret ediyordum ondan! Hayır, pekî seviyordum. Hayır, niye sevecektmişim? Öldürecektim. (Pamuk, s.204)

Öte yandan oynadığı oyunun içerisine birtakım muammalar serpererek okuyucuyla alay eder ve aynı zamanda oyunun içine okuyucuyu da sokar:

...altı saatte bir adamın kör olduğunu fark edemeyen benim dikkatimden, benim zekamdan kuşkuya düşen saldırgan ve alaycı okura ben de saldırgan bir şekilde elinde tuttuğu kitabın her köşesinde yeterince dikkat ve zeka gösterip göstermediğini sorayım mı?... (Pamuk, s.265)

Postmodern yazarlar, okurda hep bir güvensizlik duygusu uyandırır. Postmodern eserlerin kahramanları ya da anlatıcıları, okuru sürekli çelişkiler içerisinde, ikilemler içerisinde bırakırlar. *Yeni Hayat*'ta Osman'ın birbirini tutmayan anlatımları okuyucuda güvensizlik duygusu yaratır. Osman, bir bakarsınız ölümü ifade eden yeni hayatı ölesiye istediğini ifade eder, bir bakarsınız bu isteğinden korkup, vazgeçer. Yine Osman, bir bakarsınız otobüs kazalarını talihsizlik olarak görür, ancak bir başka zaman kazaların olmasını çok arzular, kazalarda ölenlerin şanslı olduklarını vurgular, sevinir ölümün geldiğine:

İleride, onu terk ettiğim yerde, talihsiz otobüsün olanca gücüyle çimento yüklü kamyonu bindirdiği noktada yükselen bir çimento bulutu...Hayatta kalan ve az sonra kalmayacak olan talihsizler yeni bir gezegenin yüzeyine ayak basanların dikkatiyle arka kapıdan dışarı çıkıyorlardı. (Pamuk, s.52)

Polis ve jandarma araçları arasından, ters dönmüş otobüslerden birinin kara tekerleklerine bakarken yeni hayatın ve ölümün hoş kokusunu aldım. (Pamuk, s.60)

Yeni Hayat'ta Osman ile Canan yeni hayatı bulma yolunda uzun bir yolculuğa çıkarlar. Tüm ülkeyi dolaşırlar. Yol boyunca bir çok trafik kazasına rastlar, bazen de bizzat kendileri kaza geçirirler. Orhan Pamuk, trafik kazaları ile kana bulanan yolları ironi tekniğini kullanarak Osman'ın ağzından trafik canavarlarını övgüyle anlatır. Yüzlerce insanın can verdiği, yollardaki kazalar, muhteşem güzellikte tasvir edilir.

Osman bir kazanın olmasını çok ister. Kazalar onu mutlu eder. Böylece ironi yoluyla yollarda gerekli tedbirlerin alınmaması hicvedilir. Osman, kendilerini büyüleyen sır dolu kitabı okuyan Mehmet ve Canan gibi trafik kazalarını yeni hayatın başlangıcı olarak görür. Osman ile yaptığı bir konuşmada Canan duygularını şöyle dile getirir:

...Kazalar çıkıştır, çıkıştır kazalar...Melek o çıkış zamanındaki sihrin içinde görülür ve o zaman hayat dediğimiz kargaşanın asıl anlamı gözümüzün önünde belirir. O zaman döneriz evimize. (Pamuk, s.76)

Yaşadıkları bir kaza anını Osman, sevinç dolu bir eda ile şöyle tasvir eder:

Şakır şakır yağmur altında, bizde de, bizim otobüste de fazla bir hasar olmadığını anladım hemen. İki ya da üç ölü ve bir şoför. Ama öbür-otobüs, şehit şoförün böğründen girip ikiye katlayıp aşağıya, çamurlu tarlaya yuvarladığı HEMEN VARAN, ölüler ve ölmekte olanlarla kaynaşıyordu. Hayatın karanlık merkezine dikkat ve merakla iner gibi, yuvarlandığı yere, mısır tarlasına doğru indik ve büyülenerek otobüse yaklaştık. (Pamuk, s.80)

Osman ve Canan, hep arzu ettikleri kazalarda ölümlerin cüzdanlarını çalmaktan da geri durmazlar:

Film biterken ve dışarısının soğuğu, soğumuş ölümleri de üşütürken, önce ışıklarını, sonra da mutlu manzara karşısında saygıyla duran kamyonu gördüm. Hâlâ anlayışsızca boş ekrana bakan koltuk komşumun ceket cebinde iri ve dolu bir cüzdanı varmış. Adı Mahmut, soyadı Mahler, kimliği, askerdeki oğlunun bana benzeyen resmiyle, horoz döğüşlerini anlatan çok eski bir gazete kesiği; Denizli Postası, 1966. Paralar bana daha kaç hafta yeter, evlilik cüzdanı da bende kalsın, teşekkür ederim. (Pamuk, s.54)

Ian Dallas'ın eserinde anlatıcı, *Gariplerin Kitabını* bulmak için çıktığı yolculuk sonucunda Müslüman olur ve şeyhine bir hayli bağlıymış gibi gözükür ve ona büyük bir sevgi besler. Başlangıçtan beri doğu ve doğulular konusunda oryantalist düşünen anlatıcının, Müslümanlar arasında daha fazla kalamayıp döneceğinden okuyucu emindir. Daha kitabın başlarında gördüğü Müslümanlar, dilenci olarak okuyucuya aktarılır. Müslümanlar dilenci kılığındadır. Bazen onlara derviş de der. Anlatımında alaycı ve ironi yüklü bir tarz vardır. Şeyhin yanında tam bir Müslüman gibi yaşarken, kitabı bulunca hemen memleketine batıya döner. Amaçları hep maddi ve manevi önem taşıyan gizemli ve fantastik bir esere sahip olmak, ünlü kitapları çevirmek, doğulularda bulunan tarihi değeri olan bir hazineye sahip olmaktır. Batı "biz" Doğu, ise onlar için hep "öteki" olmuştur. Kendileri için doğu hep oryantal bir gizeme bürünmüştür. Merak uyandırıcı egzotik bir atmosfer olmuştur batılının gözünde. Eserde bu oryantalist düşünceler, her ne kadar anlatıcı sonunda Müslüman olsa da-büyük bir yer tutar:

İki gün sonra zaviyeye veda edecek ve önceki hayatıma dönmek için uzun bir yolculuk yapacaktım. Şaşkınlık duyduğum şu ki, D.Ü.'deki hayatımı yeniden yaşamak için sabırsızlanıyorum. (Dallas, s.143)

İki el yazmasını dilimize çevirttim. Onları önümüzdeki Perşembe toplantısından önce konuklarımızın dikkatine sunacak hazırlığı yaptım. Benim için çok önemli olan bu eski belgelerin dostlarımla üzerinde nasıl bir etki yapacağını merakla bekliyordum. (Dallas, s.56)

Avlunun öte başında dilenci abdest almaya hazırlanıyordu...İkimiz de dervişe bakıyorduk, sonradan ben yanımdakine baktım: Nakışlı gömleği ve kordonlu giysisiyle dilenciden çok daha egzotik görünüyordu. (Dallas, s.86)

Zaviyede bulunan öteki insanları eleştirel gözle incelemeye başladım. Yalnızlık ve düşünce yoğunluğu istiyordum. Ötekileri, boş konuşmalar ve bol sofralardan başka bir şey istemeyen insanlardır diyerek mahkum etmişim. (Dallas, s.112)

Eserde yer alan bir başka ilginç oryantal düşünce de anlatıcının bir yandan dilencilerden tiksinişi ve öte yandan onları tasavvufle bağdaştırmasıdır. Okuyucuda böylece Müslümanlar sanki hep paçavra kılığında dolaşıyormuş imajı uyanır. Müslüman olan kişi dilenci midir? Sorusu akıllara gelir:

Tam bu sırada güler yüzlü yabancı "Tasavvuf hakkında bilginiz var mı?" diye sordu...belli bir uzaklıktan bile varlığını hissettiğim bu dilenciyle karşılaştığım şu sırada, yalnızca onu gösterip şöyle diyebildim. "İşte tasavvuf -yürüyor." Yanımdaki gülümsedi ve biraz kasılarak şunları söyledi: "Güzel dostum, sen bir yabancısın ve egzotik olanla aklını karıştırmamalısın, tuhaf kılıklı bir adam görüp böyle şeyler uydurmanın anlamı yok." (Dallas, s.86)

Eserin anlatıcısının, baştan beri paçavralar giyen herkesi dilenci gözünü görmesini fark eden Nasır'ın şu cümleleri görünüş ve gerçeklik arasındaki farkı en iyi bir biçimde özetler.

"Onlardan biri. Muhafızlardan biri. Bu şehirde öyle insanlar var ki, beni ziyarete gelen zengin kişiler onlara dilenci gözünü bakar, ama bilmezler ki onların her biri elli, hatta yüz zengine bedeldir." (Dallas, s.74)

Tanpınar da çıkacak olan cihan harbini eleştirerek, vereceği yıkımı hicveder:

"Kaç muharebe ile bu hale geldik?" Doksanüç Harbi'nden beri bir yığın felâket, İstanbul'un yarısını köylü mü, şehirli mi olduğu bilinmeyen, fakirlikten, ihtiyaçtan başka, belli bir kategoriye girmeyen bu cins insanlarla doldurmuştu. "Şimdi sıra Avrupa'nın!" diye düşündü. Tabii tek muharebe de olmayacaktı bu. (Tanpınar, s.340)

Oğuz Atay: kitabına adını koyduğu *Tutunamayanlar* kelimesinin ne anlama geldiğini, "Garip Yaratıklar Ansiklopedisi" adını verdiği bir kaynaktan alıntı imiş gibi göstererek; güçsüzleri acımasızca ezen güçlü olan insanları sert bir dille hicvederek, ironi dolu bir ifade ile okuyucuyu bu sözcüğün esrarına götürür:

Tutunamayan (disconnectus erectus): Beceriksiz ve korkak bir hayvandır. İnsan boyunda olanları bile vardır. İlk bakışta, dış görünüşüyle, insana benzer. Yalnız, pençeleri ve özellikle tırnakları çok zayıftır...Başka hayvanlarla birlikte yaşarken onların getirdikleri yiyeceklerle geçinirler...Hayvan terbiyecileri de tutunamayanlarla uzun süre uğraşmış ve bunları sirklerde çalıştırmak istemişlerdir...Başları daima öne eğik gezdikleri için, çeşitli engellere takılırlar ve her tarafları yara bere içinde kalır...(Atay, s. 149-151)

Karakterlerin konuşmaları da okuyucuda güvensizlik duygusu uyandırır. Gerek Turgut gerekse Selim ve diğerleri çelişkili anlatımlarla okuyucunun kafasında soru işaretleri uyandırır. Turgut sürekli Otric adlı ikinci beni ile kendi kendine konuşur. Söylediklerinin ne kadarı doğrudur? Okuyucu ona ne kadar inanabilir?. Eserin sonlarında:

Bu günlerin sonu gelecek: bunu hissediyorum Otric. Bütün gün durmadan hayatımı yazıyorum. Olayların doğru olanlarını hatırlıyorum artık. Yalan olayları yazmıyorum (Atay, s.721) der.

Okuyucuda "baştan beri söylenenler yalan mıydı?" sorusu uyanır. Eserin başlarında Turgut kendisini, tütün rejisi Hûznü Bey'in oğlu olduğunu, ahşap bir evde oturduklarını söyler. (Atay, s.53) Ancak, eserin sonunda kendisini farklı tanıtır:

TURGUT ÖZBEN: Babası kral olduğu için, kral sarayında dünyaya geldi. (Atay, s.721)

Turgut ve Selim oyun oynamaktan hoşlanırlar:

Kelime oyunu yapıyorsun Selim. Benim bütün işim oyundu, bunu biliyorsun Turgut. Hayatım, ciddiye alınmasını istediğim bir oyundu. Sen evlendin ve oyunu bozdun. Bütün hayatımca nasıl oynayabilirdim? Sen de dayanabildin mi? Sen de ürkütücü bir gerçeğe bozdun bu oyunu. (Atay, s.31)

Selim'in annesi Müzeyyen ile İsa'nın annesi Meryem isimleri arasında benzerlik kurulur. (Atay, s.160)

Ayrıca Süleyman Kargı ile King Solomon Speare adları ile kelime oyunu oynanır:

King Solomon Speare'di adının Incilcesiz

Süleyman Kargı dosttur Türkçeye tercümesi (Atay, s.114)

Dante de Beatrice ve Meryem arasında kelime oyunları yapar. Beatrice'i Meryem kadar kutsal olarak görür. Onu göklere çıkarır:

An'ımda belirmişti,

yüce Rabbin, iyiliğinden dolayı

Meryem'in mutluluk katına

koyduğu soylu kadın. (Dante, s.56)

Şüphe dolu ifadeler kullanarak Dante, şüpheleri üzerine çeker. Sonra da yazdıklarının doğru olup olmadığını tartışır okuyucuyla. Okuyucu ona inanıp inanmamakta şüphe içinde kalır:

Bu noktada bazı kişiler karşı çıkabilir bana: Baladın kendisi benim yazdığım sözlerden oluştuğuna göre, ikinci kişiye yönelttiğim sözlerin kime yöneldiğinin tam anlaşılmadığını ileri sürebilir. Bu yüzden bu uykuyu gidermek ve açıklamak niyetindeyim bu küçümen kitapta; ancak daha ileride, daha büyük kuşkular doğuran bir noktada yapacağım bunu. (Dante, s.25)

Neredeyse tümüyle benim durumumu anlattıklarından bu kadına yöneldiğim bu üç soneyi yazdıktan sonra, kendimi yeterince açığa vurduğumu ve susmanın, artık yazmamanın doğru olacağını düşünmeme karşın, doğrudan ona yönelmekten kaçınmakla birlikte eskisine oranla yeni ve daha soylu bir konuyu ele alma durumunda kaldım. (Dante, s.31) Aşk'a benim kadar inananlara gelince, bu sözlerdeki kuşkuyu çözecek şeyin ne olduğu açıktır onların gözünde. İşte bu yüzden bu kuşkuyu benim açmam doğru olmaz; çünkü onu açarken başvuracağım sözler ya boşuna ya da aşırı olacaktır. (Dante, s.28-29) Oysa yazar, bir üstteki alıntıda kuşkuyu gidermek için açıklama yapmıştı. Bu şekilde Dante, okuyucunun kafasını karıştırıyor ve yanıltıyor okuyucusunu.

Kısa cümleler, virgüllü ya da soru-cevap tarzında cümleler:

Paragraflar genellikle kısa cümlelerden oluşur. Virgüllü cümlelere de oldukça

sık rastlanılır. Metinler arasında soru-cevap türü cümleler bir hayli fazladır. Konuşmalar metnin içerisinde paragraflar içinde verilir. Konuşmaları birbirinden ayıran konuşma çizgilerine nadiren rastlanılır. Zaten çoğunlukla anlatıcı kendi kendine konuştuğu için konuşmalar da anlatımın içinde eritilir.

Tutunamayanlar'da bu tarzda bir postmodern yaklaşım cümlelerin kısalığında ve soru-cevap tarzındaki cümlelerde görülür. Genellikle soru-cevap şeklinde olan konuşmalar birkaç kelime ile ifade edilir. Konuşmalar arasında konuşma çizgileri de bulunmaz. Konuşmalar, anlatımın içinde eriyip gider. Okuyucu dikkatli olmazsa kimin ne söylediği kaçar. Çünkü konuşan kişileri ayırt edici bir çizgi, tırnak ya da isim nadiren bulunur. Fazla olmamakla birlikte bazı yerlerde tırnak işaretine rastlanılır. Ancak, tırnaklar da cümleler arasına sıkıştırılır. Aynı bir paragraf girişiyle verilmez:

Anne, Selim Amca kim? Ben tanıyor muyum? Bir amca işte. Başka amcalara benzemez. Kaya Amcaya benziyor mu? Elbisesinde kaç düğme var?. (Atay, s.558)

Virgüllerle atılmış, uzatılmış ifadelerle sıklıkla rastlanılır:

Bu arada, Ahmet Mithat Efendi gibi, kısa bir süre için de olsa, okuyucularımızdan izin alarak mevzuumuzu bir yana bırakmamıza rağmen, bize bu fırsatı verenlere, bu arada bu satırların yazarına, ayrıca bizzat gelemeyerek, yarı yolda kalanlara bilhassa teşekkür ederiz. (Atay, s.61)

Orhan Pamuk da kitabında bu tür bir anlatım tekniği kullanır. Bilhassa virgüllü cümleler oldukça fazladır:

Eski dünya, orada, karşımda, yanımda, sokakların içinde, tanıdık bakkal camekânları, Erenköy istasyon meydanındaki ışıkları hâlâ yanan çörek fırını, manavın meyve sandıklar, el arabaları, hayat pastanesi, köhne kamyonlar, muşambalar ve karanlık ve yorgun yüzler olarak çevremdeydi. (Pamuk, s.13)

Huzur'da ve *Gariplerin Kitabı*'nda da kısa, virgüllü ve paragrafların içine sıkıştırılmış soru-cevap tarzında cümleler çoğunlukta:

Fakat kim mesuttu? Bu neyin şikayeti beyhude bir şey değildi. Bu kozmik seyahat insanoğluna saadetin beyhude bir gaye olduğunu anlatmıyor muydu? Suat buraya mesut olmak için mi gelmişti? Elbette hayır, (Tanpınar, s.279)

Vapur hıncahınçtı. Şehirdeki işlerinden dönen küçük memurlar, gezmelerden, uzak plajlardan gelenler, genç mektepliler, zabıtlar, ihtiyar hanımlar, hayatın üzüntüsü, günün yoğunluğu yüzlerinden akan bir yığın insan güvertede, bilerek bilmeyerek kendilerine bu akşam saatini teslim etmişe benziyorlardı. (Tanpınar, s.115)

Gözlerimi yumdum. "onu aşağı indir ve öbür yüzünde yazılanı oku." Nefesim kesildi. Nereden gelmişti bu zorlayıcı istek? Duvardaki cansız resimden olamazdı, saçmaydı bu. (Dallas, s.17)

Virgüllü cümlelere Dante'nin Yeni Hayatında da rastlanılır. Cümle içi konuşmalar ve soru cümleleri anlatım içerisinde aynı paragraflarda verilir:

Çoğu zaman iyice sevgiyle düşünür oldum onu; öyle ki kendi içinde, başka bir deyişle, kendi uslamlamasında, yüreğimde onaylıyordu bunu. Ben de onaylayınca

bu durumu, usun dürtüsüyle yeniden düşünüyor, şöyle diyordum kendi kendime: "Tanrım, ne biçim bir düşünce bu ki, böyle alçak bir yolla avutmak istiyor beni, ve başka hiç bir düşünceye yer bırakmıyor neredeyse?" (Dante, s.59)

Geçmişe yolculuk, tarih ve nostalji:

Postmodern birey, geçmişin fantezileriyle yaşar. Burada da eserin kahramanları, daima geçmişini anımsayarak nostaljik yolculuğa çıkarlar. Ya kendi geçmişlerine dönerler ya da tarihten bir sayfa getirirler okuyucunun önüne. *Tutunamayanlar*'da Atay'ın karakterleri, geçmişin fantezileriyle yaşamaktan hoşlanırlar:

Çocukluğumu hatırlıyorum: yaşadığım çocukluğumu...Okulda oynanan bir piyeste rol almam yorumlara yol açmıştı. Tartışmalara konu olmak hoşuma gidiyordu...(Atay, s. 639-640)

Yeni Hayat, kahramanları da yaşanan ana geçmişini davet etmekten zevk alırlar. Eserde bazen karakterlerin kendi geçmişlerine bazen de bir başkasının geçmişine dönülerek aralara geçmişten fanteziler konulur:

NEBİ NEBRESKA'DA. Derginin sayfalarını acele acele çevirirken Rifki Amca'nın ilk eserlerinden olan bu resimli romanda anlatılan serüvenleri hatırladım. Küçük Nebi, Chicago'da açılan dünya fuarında Müslüman çocuklarını temsil etmek için padişahça görevlendirildi. Dedelerinin yüzyıllardır bizon avladığı topraklara göz diken beyazlar, Tom'un kızıl derili kabilesini alkole alıştırmakta, kabilenin yoldan çıkmaya eğilimli gençlerinin eline konyak şişesiyle birlikte silah vermektedirler. (Pamuk, s.113)

Tüm bu postmodern özellikler gösteren bu eserlerde anlatımlar böylece devam eder, yer yer anlatım bozularak araya başka hikayeler de konulur.

Huzur, geçmişin ve geleceğin fantezileriyle doludur. Mümtaz daima anda geçmişini yaşar. Ya da geleceğe yönelik düşler kurar. Ancak eserde geçmiş daha baskındır:

Mümtaz'ın kafasında acayip bir sahne vardı ki, her okuduğu ve dinlediği oraya nakledilirdi. Antalya'da kayalık ile, N...'deki evleri, okuduğu romanların bütün hadiseleri bu iki dekada geçer, ve oradan kendi hayatına nakledilirdi. (Tanpınar, s.40)

Eserde tarihe atıflar da oldukça sık görülür:

Tevfik Bey'in sofraya zevki bir tarih felsefesine kadar uzanırdı.

-Şu barbunyayı burada bu akşam beraberce yiyebilmemiz için kaderin asırlarca çalışmasını düşün. Evvelâ Yahya Kemal'in dediği gibi Don ve Volga, Tuna suları Karadeniz'e akacak. Dedelerimiz kalkıp Orta Asya'dan gelecek, İstanbul'a yerleşecek. Sonra II. Mahmud Nuran'ın büyük dedesini Bektaşidir diye İstanbul'dan manastıra nefyedecek; orada Merzifonlu zengin bir binbaşının kızıyla evlenecek. (Tanpınar, s.156)

Gariplerin Kitabı'nda da anlatıcı, rüya ve hayallere sanılarak geçmişe yolculuk yapar. Öte yandan geçmişte yazılan mektupları metinlerin aralarına koyarak tarihi bazı belgeleri ortaya çıkarır. Ayrıca tanıdığı insanların ağzından onları tanıtarak hem eserde farklı bakış açılarının oluşmasını sağlar hem de anda geçmişini yaşatır:

"Evliydim, çocuklarım vardı, terzi yapardım. O günlerde derviş değildim ve çevredeki fukaranın toplantılarına katılmazdım. Namazımı kılar, her dindar Müslüman gibi cumaya giderdim..." (Dallas, s.106)

Dante de sevdiği kadını geçmişine giderek hatırlar. Dokuz yaşına kadar inerek geçmişin özlemini duyar:

...nitekim o çocuk yaşında çok zaman aramaya çıktım onu...(Dante, s.15)
Bunun ardından bir yere çekilip geçmişini anımsadım bir süre; çok düşünceliydim, dışarıdan beni müthiş şaşkın ve korkmuş gösteren acı düşüncelerle doluydum. (Dante, s.56)

Metinlerarasılık:

Postmodern eserlerde postmodern bir arayış olarak Metinlerarasılık büyük yer tutar. Kendilerinden önce yazılmış olan eserlere atıflarda bulunmak yazarlar için son derece önem taşır. Atay'ın *Tutunamayanlar*'ında geçmişte yaşanmış gerçeklerin eserde gözükmesi, tarihte belli bir yeri olan ünlü kişilere ve eserlerine atıflarda bulunulması esere metinlerarası nitelikler katar. Eser, baştan sona tarihten günümüze kadar gelmiş geçmiş bir çok eser ve yazar ile iç içe örülmüştür:

Daha hemen eserin başlarında Lermantov'un ünlü eseri Oblomov'a gönderme vardır. Turgut, arkadaşı Selim'in intiharı üzerine: "On yıl önce olsaydı, Oblomov'u okuduktan sonra beden hareketlerine başlamam gibi, gene bu sarsıcı olayla kımıldardım yerimden belki" (Atay, s.30)

Turgut, benliğinde bir yerlerde sakladığı Oblomov'u ilerleyen sayfalarda da sık sık hatırlar. Makyavel, Descartes, Dostoyevski, Gorki, Çehov, Marx, Freud, Jung, Hegel, Kafka, Alpaslan, Hitler, Ahmet Mithat Efendi, Ncmik Kemal ve Ziya Gökalp gibi tarihe damgasını vurmuş pek çok yazar, filozof, devlet adamı ve düşünür eserinde yer verilir:

Şu Dickens'ı alalım. Dostoyevski'yi çok etkilediği söyleniyor. Bir dedikodudur gidiyor, değil mi Selimciğim? Franz Kafka'yi alalım Öhric: bir teçeddütün romanı. Böyle bir roman vardı galiba, bizim eskilerden birinin yazdığı. Eskilerimizi de unutmayalım. (Atay, s.579)

Yeni Hayat'ta da Orhan Pamuk, Dante'ye, Şeyh Galip'e, Çehov'a, Sherlock Holmes gibi ünlülere göndermeler de bulunur:

Bize durmadan yaralarını ve acılarını teşhir eden bu kahramanları Çehov'dan kabalaştırarak araklayıp başka coğrafyalar ve iklimlerde bize sunan yazarlar da aslında ağız birliği ile şunu demek isterler: Bakın, bize, acılarımıza ve yaralarımıza bakın; biz ne kadar hassas, ne kadar ince, ne kadar da özeliiz! (Pamuk, s.227)

Orhan Pamuk, eserinin *Aşk nedir?* Adlı kısa bölümünde de Dante'nin *Yeni Hayat*'ına göndermelerde bulunur:

Bütündür aşk ile soylu yürek,
Bilgenin dediği gibi şiirinde,
Öyle ki yoksa biri yaşayamaz öteki,
Ustan yoksun ussal bir ruh gibi. (Dante, s.35)

Aşk teslim olmaktır. Aşk, aşkın sebebidir. Aşk anlamaktır. Aşk bir müziktir. Aşk ve soylu yürek aynı şeydir. Aşk hüznün şiiridir...(Pamuk, s.228)

Yazarın kendi eseri *Kara Kitap*'a da gönderme vardır. *Kara Kitap*'ın gazetecisi Celal Salik, *Yeni Hayat*'ta da karşımıza çıkar:

...*Milliyet* gazetesini karıştırmayı, Celal Salik'in yazısına bir göz atmayı başardım. (Pamuk, s.20)

Tanpınar da eserinde metinlerarası göndermelere başvurur. Özellikle kendi eseri Mahur Beste'ye ve musikinin vazgeçilmez ismi Dede Efendi'ye atıflarda bulunur. Mahur Beste'nin bireylerinden Behçet Bey ve Atiye Hanım, eserde boy gösterir:

Behçet Bey, yirmi sene karısı Atiye Hanımı sevmiş ve kıskanmıştı. İlk önce Atiye 'yi kendisinden, sonra İttihat ve Terakki'nin ilk azalarından doktor Refik'ten kıskanmış, bu kıskançlık yüzünden Doktor Refik'i saraya jurnal etmiş, fakat ölümünden sonra da kıskançlıktan kurtulamamıştı.(Tanpınar, s.56)

Dallas ise özellikle İslam'a ve din bilginlerine göndermelerde bulunur. Kur'an-ı Kerim'den ve Hz. Muhammed'den, onun hadislerinden pasajlar verir:

...Efendimiz ve peygamberimiz'dir, mükemmel inşandır. Efendimiz Ali-selam ona olsun- onun şu hadisini muhafaza etmiştir: "Allah'ı hatırlamak sermayedir. Akıl ve sağduyu varlığımın kökleridir. Aşk varlığımın temelidir. Şevk hayatımın aracıdır. Allah düşüncesine dalmak yoldaşımdır... (Dallas, s.129)

Dante de Yereya Peygamberi, Vergilius, Horatius ve Homeros'a göndermeler yapar: Onların sözlerinden alıntılara yer verir:

Yereya Peygamberin sözleri aracılığı ile Aşk'a inananlara sesleniyorum: '*O vos omnes qui transitis per viam, attendite et videte si est dolor sicut meus.* (Ey sizler, yoldan geçenler, iyi bakın da görün, benim derdim gibi bir dert var mı?) (Dante, s.19) Horatius'ta insan, bilimle bir insanmış gibi konuşur; Horatius'un sözleri değildir yalnız bunlar, *Ars Poetica*'da, koca Homeros'un üslubuna öykünerek söyler bunları: '*Dic, michi, Musa, virum.* (Anlat bana Musa, o adamı.) (Dante, s.46)

Orhan Pamuk'un *Yeni Hayat* adlı eserindeki bir diğer metinlerarası ilişki de Dante'nin *Yeni Hayat*'ıdır. Osman, Canan'ın dokuz yaşındaki resmine bakar. *Dokuz* rakamı tesadüfi değildir. Beatrice de dokuz yaşındayken Dante'nin dikkatini çeker. *Dokuz*, 3x3'tür. Yani tüm sayıların özüdür, birdir, tektir:

Öyle ki, dokuz yaşına yeni basmıştı bana görüldüğünde. (Dante, s.15)

Resimde, dokuz yaşındaki, saçları örgülü Canan, sanırım bir ilkokul piyesi için büründüğü, Batı'dan arak, küçük kanatlı sevimli melek kıyafeti ve hüznü çocuk bakışıyla annesinin ve babasının yanında belli belirsiz gülümsüyordu. (Pamuk, s.39)

Yeni Hayat'ta Mehmet de dokuz rakamına hayatında sürekli yer verir. Önemli işlerini ya dokuzda ya da dokuz civarlarında yapar:

...Dokuza doğru her sabah kahveden kalkar eve, masama dönerim. Dokuz oldu mu, masama oturmuş, kahvemi hazırlamış, yazmaya başlamışım. (Pamuk, s.198)

Tanpınar da *Huzur* romanında dokuz rakamını yineleyerek kullanır. Ancak

Tanpınar ve Pamuk, üç rakamına eserlerinde daha fazla yer verirler. Okuyucu her iki yazarın da eserlerinde üç rakamını sık sık görür. Gerek Dante'nin *Yeni Haya*'nda ve Pamuk'un *Yeni Haya*'nda gerekse Tanpınar'ın *Huzur*'unda üç rakamı, bütünlüğü, yüceliği ifade eder. Üç, her şeyin başlangıcı, ortası ve sonudur. Dante'nin şiirleri, çoğunlukla üç bölümden oluşur. Osman ve Mümtaz'ın, hayatları üç ile başlar, üç ile devam eder ve üç ile sona erer. Dante'nin Tanpınar'ın ve Pamuk'un eserlerinde yer alan üç rakamından bazı örnekler:

Bu ilk sone üç bölüme ayrılıyor. (Dante, s.20) Bu sonenin üç bölümü var. (Dante, s.22) Bu balad üç bölüme ayrılıyor. (Dante, s.25) Onun hakkında söylediğim üç şeyde beliriyor. (Dante, s.45)

Üç gecedir ki, o da doğru dürüst uyumamış, (Tanpınar, s.14) Üç çocuk mefluç bir koca. (Tanpınar, s.19) Üç insan, ağacın dalına astıkları bir fenerin altında çalışıyorlardı. (Tanpınar, s.23) Bu evde vaktiyle yalnız üç gün misafir olmağa razı olmuştur... Üç gün kendisiyle didişmiştir. (Tanpınar, s. 135)

Orada, üç harfle, tıpkı filmlerdeki gibi "son" diye yazardı. (Pamuk, s.16) Üç gün sonra banka soygununda enselenip on yıl yatanların hikayelerini duymuştum. (Pamuk, s.17) Üçümüz istasyona sessizce yürüdük. (Pamuk, s.214) "Melekleri topla," dedim sonra üç yaşındaki kızıma. (Pamuk, s.245)

Atay da *Tutunamayanlar*'da dokuz ve üç rakamını kullanır, fakat üç rakamı eserde daha fazla yer alır:

Bizim bebeğin boyunu ölçtüğümüz duvara üç yeni çizgi çizdik o günden beri. (Atay, s.334) Plaklar çizilmesin diye günde üç kere üstlerini süpürüyor karım. (Atay, s.338) Her şeyi yeniden yaşayalım. Üçümüz birlikte dolaşalım. (Atay, s. 449)

Tekrarlar:

Postmodern eserlerde bazı kelimeler, deyimler ya da cümleler sıklıkla tekrar edilir. Orhan Pamuk, *Yeni Haya*'ta özellikle "plastik çanta" ve "plastik torba" kelimesini süreklilikli tekrar eder. İkide bir tekrar edilen bu "plastik" kelimesi her dakika ölümü hatırlatır. Sokakta dolaşan, yolculuk yapan insanların yanında hep plastik çantalar vardır. Bir bakıma bu "plastik" nesnelere ceset torbasını hatırlatırlar. Ne zaman geleceği bilinmeyen ölüme karşı sanki bir hazırlıktır bu çantalar:

Kim kaldırımında elinde plastik pembesi torbayla bekleyen adamı görüp İstanbul'un yansının sokaklarda ellerinde plastik torbalarla yürüdüğünü hatırlamıştı? (Pamuk, s.31) Paltosunu ve plastik torbasını masanın üzerindeki çorba kâsesinin yanına koymuş yalnız mı yalnız bir ihtiyar, elindeki kaşıkla kendi kederli hayatını kokluyor, karıştırıyordu. (Pamuk, s.47) Bir trafik kazasından şans eseri kurtulan bir kadın elinde plastik çantası ile başka bir otobüsü bekler yani ölümü: İki-üç kişi belirsiz bir amaçla ağır ağır kıpırdanıyordu, belki bir ceset taşıyorlardı, bir bavul taşır gibi. Bir kadın şemsiyesini açmış elinde plastik çanta sanki yeni bir otobüsü bekliyordu. (Pamuk, s. 83)

Selim, İsa, İncil, papatya, tutunamayanlar gibi kelimeler de *Tutunamayanlar*'da yer yer tekrarlarla verilir. Papatya, Selim'in en çok sevdiği çiçektir. Papatyada yalnız olan bir çiçektir. Genellikle yabancıdır, dağlarda yetişir. Safılığı ve masumiyeti simgeler. Kendi kendine hayatta kalmaya çalışır. Selim de kendisini insanlardan soyutlayan, yalnızlığı seçen bir birey olarak yaşama savaşı verir. Kendinden başka

kimseye zararı olmayan saf biridir:

Toprak yolun üstünde, araçların ezmediği ve iyi düzeltilmemiş yerlerde papatyalar büyümüşü. Selim'le, kır gezintilerinde topladığımız papatyalar... (Atay, s.38)

Özellikle "Selim," ölümüyle ardında bıraktığı esrar nedeni ile Turgut'un gece gündüz dilinden düşmeyen kelime olur. Selim, sayısız tekrarlarla esere hakim olan tek isimdir. *Gariplerin Kitabı*'nda da Allah, şeyh, üstat, derviş, dilenci, fakara, sır-esrar gibi kelimeler sıklıkla tekrar edilir.

Diğer yandan mavi ile mor renkleri de sürekli tekrar edilerek okuyucuya ölümün soğuk yüzünü hatırlatırlar. Gökyüzü ve denizin rengi olan mavi, huzuru temsil eder ve aynı zamanda tabiata ağırlık veren renk olmasından dolayı, yeşil gibi insanı sakinleştirici bir özellik taşır. Kişinin gerginliğini azaltır. Bir bakıma mutluluğun rengidir. Mor ise ihtişam ve lüksün simgesi olarak görülür. İnsanın içindeki nevrotik duyguları açığa çıkaran bir renktir. Bireyin bilinçaltına hükmederek derin bir korku uyandırır. Bu renkler *Yeni Hayat*'ta oldukça sık görülür:

O ekranın içinde de başka bir ekranın görüntüsü. Derken mavi bir ışık gördüm, ölümü hatırlatan bir şey, ama ölüm çok uzak olmalıydı o ara. (Pamuk, s.102)

Eli silahlı kara gölgem sinema perdesine düştü ve gömleğimin ve mor ceketimin üzerinde renkli bir film oynamaya başladı. (Pamuk, s.215) Ayrıca mor ceket, katil, ölüm temalarını da içinde barındırır. Tıpkı plastik kelimesi gibi. Dr. Narin, mor ceket giyen Osman'a şöyle der: "seni bir kahramandan çok bir katile benzeten şu mor ceketinden kurtul emi?" (Pamuk, s.219)

Renkler, *Huzur*'da da ağırlık gösterir. Özellikle, mavi, kırmızı, sarı, mor ve kül renkleri esere hakimdir. Kül rengini (gri tonları) Orhan Pamuk da kullanır ancak onda mavi ve mor daha ağır basar. Mavi ve sarı, eserde huzuru simgeler. Kişi yalnız kaldığında bu renkler içinde kendini huzurda hisseder. Sıkıldığında, ruhi bunalım geçirdiğinde bu iki renge sığınır. Kırmızı, Aşkın ve arzunun rengidir. Kırmızı dolaşım sistemindeki kan akımını hızlandırır. Mor da yine insana saldırganlık verir. İnsanları etkileyici, kışkırtıcı özelliği vardır:

Masmavi bir dünya içindeydiler. Buğulu, şeffaf bir mavilik, sonra benek benek, yaprak yaprak dağılan, geniş oluklar halinde akan, bir altın yağması. (Tanpınar, s.186) Mor, kırmızı, erguvani, pembe, yeşil kümelendikleri sırtlardan insanın derisine hücum ediyorlardı. (Tanpınar, s.123) Bir renkten öbekler, meselâ sade kırmızı, sade mor... (Tanpınar, s.175) Onun hayatının en büyük saadeti bu kaçışlardı. Bir gün hastahane, çok ağladığı, bir yığın ölümün makasından bir arada geçtiği bir gün, pencereyi bu masmavi davete açık bulmuş, oradan düşüncesi dışarıya, sonsuzluğa doğru kanatlanmıştı. O günden beri bir tarafı hep o tarafta sanki büyük mavilik tabakalarından birinden öbürüne atlayarak geçiyordu. (Tanpınar, s.243)

Oğuz Atay'da ise esere baştan başa siyah renk hakimdir. Eleştirilerle, yergilerle dolu olan *Tutunamayanlar*, bir kara mizah örneği olarak okuyucusunun karşısına çıkar:

Adamlar tabutu yere bıraktılar. Ceplerinden kara mendiller çıkarıp terlerini sildiler. (Atay, s.33) O duruma gelmişim ki, neredeyse, babamın, siyah elbisesinin yeleğinin alt cebindeki anahtarı alıp, özel dolabında sakladığı siyah havyanı bile yiyecektim. (Atay, s.70)

Dante de dokuz, üç, aşk, tin, Beatrice, melek ve kadın gibi kelimeler tekrar

eder. Dante için dokuz çok önemlidir. Sevdiği Beatrice'i hep bu dokuz rakamı içine koyar. Şiirleri, rüyaları, hayalleri hep dokuzla bağlantılıdır:

Onu nasıl adlandıracağını bilmeyen çoğu kimsenin Beatrice dediği an'ımın ışıl ışıl kadını gözlerime ilk görüldüğünde, doğumum üzerinden dokuz yıl geçmiş, ışık göğü yörüngesinde dokuz kez devinerek hemen hemen aynı noktaya gelmişti. (Dante, s.15) Bütün bu kadın adları arasında kadınımın adı, dokuz dışında bir sayı içinde yer almayı reddediyordu. (Dante, s.18) Batlamyus'a ve Hıristiyan doğrularına göre dokuz devinimli gök vardır...Bu sayının ona bunca dost olmasının nedeni, onun olduğu an, dokuz devinimli göğün de kusursuz bir uyum içinde bulunduğunu anlatmaktı. Nedenlerden biri bu; ancak daha ince düşünülduğünde, ve de şaşmaz doğruya göre, bu sayı onun ta kendisiydi; benzerlik açısından söylüyorum bunu, ve şöyle açıklıyorum. Üç sayısı dokuz sayısının köküdür; üç kere üçün dokuz ettiğini açıkça gördüğümüz gibi, başka her hangi bir sayıya gerek duymaksızın kendi kendisiyle çarpıldığında dokuz eder çünkü. Üçün, kendi başına dokuzun çarpanı olduğu; ve üç ve bir olan tansıkları; başka bir deyişle, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'u kendi başına yaratanın da üç olduğu göz önüne alınırsa, bu kadına dokuz sayısının eşitlik etmesinin nedeni, onun da bir dokuz, yani bir tansık; kökü yalnız o tansıklı Üçleme olan bir tansık olduğunu anlatmaktı. (Dante, s.50)

Yazma arzusu:

Postmodern karakterler, yazmayı severler. Bazıları bir eser meydana getirmek ister, bazıları da ya bir günlük tutarak ya da mektuplar yazarak kendi bilinç akışlarının gittiği yere kadar giderler. Yazmak onları rahatlatır. Zaten yalnız olan postmodern birey, yalnızlığını yazarak gidermeye çalışır.

Tutunamayanlar'ın bireyleri de yazmaya hevesli kişilerdir. Daha eserin başlarında Selim ve Turgut, kendi hayatlarını kaleme alarak yazma oyunu oynarlar:

"Gel, senin bir tercüme halini yazalım. Kimseye yararlı olmasa da tarihe hizmetimiz dokunur." (Atay, s. 51)

Selim, şiirler yazar, günlük tutar, hayatını kaleme alır. Turgut da kendi hayatını ve tutunamayan insanları kaleme alır ve bir eser yaratır:

Sonra, Olric'le birlikte istediğimizi yapacağız. Romanlar yazacağız: bitip tükenmeyen romanlar. "Tutunamayanların Sonu", "Tutunamayanların Dönüşü" gibi. Tutunamayanların romanı biter mi? (Atay, s. 720)

Yeni Haya'ın Osman'ı ve Mehmet'i de yazmaya kendilerini verirler. Başlangıçta Osman daha sonra da Mehmet, okudukları kitabı olduğu gibi kaleme alıp yazmaya çalışırlar:

İlk sayfasını açtım, temiz ve beyaz sahyfanın kokusunu içime çektim, tükenmez kalemimi alıp kitabın bana söylediklerini cümle cümle deftere yazmaya başladım. (Pamuk, s.41)

Tek bir virgül atlamadan, tek bir harfin, noktanın yerini şaşırmadan kitabı yeniden yeniden yazarım. Her şey noktasına virgüline kadar aynı olsun isterim. (Pamuk, s.198)

Gariplerin Kitabı'nda da gerek okuma gerekse yazma arzusu bireyin arayışlarının en başta gelenlerindedir. Bildiklerimi artık içimde saklayamaz oldum. Hiç olmazsa bunları bir kenara yazmalıyım. (Dallas, s.29)

Dante de eserinde yazma arzusu içindedir. Sevdiği kadın için şiirler yazar. Duygularını şiirle ifade eder:

Bilmem ki hangisini konu etmeli;

Yazmak isterim, bilemem ne demeli:

Sevdalı bir şaşkınlık sarar böylece beni! (Dante, s.26)

Bunu izleyen günlerden birinde, dupduru bir nehir boyunca uzanan yolda yürüyordum, güçlü bir yazma istenci duydum içimde, ve tutturacağım biçim üzerinde kafa yormaya başladım... (Dante, s.32)

Huzur'un baş kahramanı Mümtaz da yazmayı ve okumayı sever. Şeyh Galip ile ilgili bir kitap yazmak için uğraşır. İhsan da yazmaya heveslidir:

İhsan büyük bir Türk Tarihi yazmak istiyordu. Bu, onun içtimai doktrinini toplayacaktı. Yavaş yavaş fikirlerini Mümtaz'a açmıştı. (Tanpınar, s.39)

Uzun tasvirler ve ayrıntılar:

Tanpınar'ın *Huzur*'unda, Atay'ın *Tutunamayanlar*'ında Orhan Pamuk'un *Yeni Hayat*'ında olaylar ayrıntılarıyla verilir. Mümtaz'ın, Turgut'un ve Osman'ın günlük yaptığı sıradan şeyler; ayrıntılarına kadar anlatılır. Tasvirlere de bolca rastlanılır:

Öğle zili çalar çalmaz sınıfın çoğu, yemekhane kuyruğuna yetişmek için merdivenlere koştu, ben sessizce sıramda oturdum. Koridorlarda gezindim, kantine indim, avlulardan geçtim, sütunlar arasından ilerledim, boş sınıflara girdim, pencerelerden karşı parktaki karlı ağaçlara baktım, helada su içtim... (Pamuk, s.22)

Alev renginde bulutlar gördüm, karanlık denizler, mor ağaçlar, kızıl dalgalar. Sonra, bazı bahar sabahları, yağmurun hemen arkasından güneş çıkınca kirlili apartmanların, lanetli sokakların, ölü pencerelerin benim iyimser ve inançlı adımlarla yürüyüşüm üzerine, birden geriye geriye çekilip açılivermesi gibi, aklımın gözündeki kanşık hayaller ağır ağır açıldılar ve bembeyaz bir ışık içinde karşıma aşk çıktı. (Pamuk, s.40)

Sahaflarıçı tenhaydı; daha kapıda eski Mısırçarşısı'ndan sıçramış bir damla küçük bir dükkân, eski zengin şarkın, kökü kim bilir nereye dayanan, hangi ölmüş medeniyetlere çıkan bir yığın geleneğin küçük ve sefil bir hulâsası, tozlu kavanozlarda, uzun tahta kutularda, üstü açık mukavvalar içinde asırlarca faydasına inanılmış, kaybolan hayat ve sıhhat ahenklerinin biricik çaresi gibi bakılmış ot ve köklerini, peşinden o kadar hırsıyla koşulan, okyanuslar aşılacak baharlarını teşhir ediyordu. (Tanpınar, s.46)

Yedi yüz yirmi dört sayfadan oluşan *Tutunamayanlar*, tasvirler ve ayrıntılarla dolu olan bir eserdir. İnce ayrıntılarına kadar hiçbir şey göz ardı edilmeden anlatılır her şey:

Turgut'un oturduğu apartman, büyük şehrin kuzey doğusunda, enlemi kırk bir derece sıfır sıfır dakika kuzey ve kırk bir derece sıfır sıfır dakika bir saniye kuzeyle boylamı yirmi dokuz derece on iki dakika doğu ve yirmi dokuz derece on iki dakika bir saniye doğu olan noktalar arasında sıkışan bir arsa üzerine kurulmuştu. (Atay, s.43)

Dallas ve Dante de Atay, Tanpınar ve Pamuk kadar olmasa da bazı yerlerde

ayrıntılara ve tasvirli anlatımlara yönelir:

Bulutsuz gökte ay yuvarlaktı ve bahçe boyunca yolumu rahatlıkla görebiliyordum. Muz ağacının olduğu yere vardığımda kümelenmiş paçavra kımıldadı ve karanlık örtü yığınınından bir yüz belirdi. Uzun bir yüzdü, güneşte yanmıştı, içe işleyen siyah gözleri vardı...(Dallas, s. 58)

Sizler ki hüzün var yüzünüzde,
Yere eğik gözleriniz, acınızı göstererek,
Nereden gelirsiniz, renginiz
Acımanın rengine dönmüş böyle?
Gördünüz mü bizim soylu kadını,
Aşk yaşlarla ıslatırken yüzünü?...(Dante, s.38)

Ontolojik sorular, kendi kendini sorgulama:

Postmodern birey, kendi kendisiyle konuşmaktan hoşlanır. Genellikle ikinci bir ben taşırlar ve onunla konuşurlar. Kendisi ve evren hakkında bilinçli ya da bilinçsiz sorular sorarlar. Hayatı sorgulayarak çıkış yolu aramaya çalışırlar. Ancak sorular içinde boğulurlar. Çünkü postmodern birey, güçsüzdür, yalnızdır, çaresizdir ve hastadır. Tüm bu eserlerde bireyler, devamlı kendilerini ya da varlığı sorgulamaya çalışırlar:

Yeni Hayat'da Orhan Pamuk, baştan sona yaşamı sorgular. Ontolojik sorularla varlık hakkında ipuçları bulmaya çalışır. Postmodern birey, eski ve yeni hayatın merakı içinde boğulup bilinmeyene doğru sürüklenir:

Sence o dünya var mı, yoksa düşünip bir kitaba yazılıvermiş bir hayal mi? (Pamuk, s.25) Nasıldır acaba öteki ülkenin sabahları? (Pamuk, s.57) Nedir zaman?..Nedir hayat?..Nedir kaza? (Pamuk, s.59) Melekler günah işler mi? Sonra, kimdir melek efendim? (Pamuk, s.93)

Huzur'da Tanpınar, iç huzuru aramak için çıktığı yolculukta Mümtez'ı anlamını bilemediği bir yığın düşünce ile baş başa bırakır:

"Mademki düşünüyorum. O halde varım, madem ki duyuyorum, o halde varım, madem ki harp ediyorum, o halde varım, madem ki ıstırap çekiyorum, o halde varım! Sefilim varım, budalayım varım! Varım, varım!" (Tanpınar, s.69)

Varım, diyorum; fakat yarın olmayabilirim, yahut bir başkası, bir budala, bir bunak olabilirim...(Tanpınar, s.239)

Dallas, çıktığı arayışta gerek kendisini gerekse evreni sorgulayarak, çıkış yolu bulmaya çalışır:

Nedendir? Bu büyük alem neden, bu dünya, bu milyonlarca insan böyle aşağılık halde? Anlamı ne bunun? Bir bilen oldu mu hiç? (Dallas, s.7)

Atay, bilinmezlik içinde kalan karakterlerinin amansız çırpınışlarını gözler önüne serer:

Onun iyiliği için. Kime iyilik? Bilmiyorum...Peki ne yapmalı? Evet ne yapmalı?...O ne demek? Yani hepsini oku mu demek? Biliyorsun ne demek olduğunu. Hayır bilmiyorum. Evet biliyorsun. Hayır bilmiyorum. Peki neden geceleri, evde homurdanarak dolaşıp duruyorsun? Neden, kendi kendine söyleniyorsun ara sıra, "hayır, olmaz, manasız," diye. Bilmiyorum. Biliyorsun. (Atay, s.92)

Dante, yeri gelir direkt sevgili ile konuşur şiirlerinde; yeri gelir kendi kendine ya da Tanrı ile konuşur ve sorgular yaşamı.

Ben miyim her azabın sığınak ve anahtarı.

Az buçuk iyiliğim değil benim,

Onun kendi soyluluğu sunduysa

Bu hayatı bana aşk, öyle hoş ve tatlı

Ki duyardım, derlerdi arkamdan sık sık,

"Tanrım, hangi değim yeğni kılar

bu adamın yüreğini?" (Dante, s.19)

Talih ve Rastlantı:

Yeni Hayat'ta talih önemli bir yer tutar. Orhan Pamuk'un karakterleri talihin rüzgarında savrulup dururlar:

Talih diye okumuştum bir yerde, kör değil cahildir. Talih diye düşündüm, istatistik ve olasılığı bilmeyenlerin tesellisidir. Arka kapıdan yeryüzüne indim, arka kapıdan hayata döndüm. (Pamuk, s. 58)

Öte yandan Osman'ın Canan, Mehmet ve "Sihirli kitap"la tanışması yolculuğu boyunca yaşadıkları rastlantılarla doludur:

Kanımın aslında bizim sokakta oturan bir ailenin kızı olduğunu söylüyordum ki, sonradan kanım olacak kişiyi hayatta ilk defa, kitabı ilk okuduğum saatlerde gördüğümü hatırladım. Hangisi daha esaslı ve daha şaşırtıcı rastlantıydı şimdi bunların? (Pamuk, s.234)

Rastlantı ve kazaya inanan okurların ve Rıfkı Amca'nın işi rastlantı ve kazaya bırakmayacağına inanan okurların hep birlikte tahmin edecekleri gibi Viranbağ İdi İstasyonunun adı. (Pamuk, s.249)

Tanpınar, talih ve rastlantıyla kurar eserini Mümtaz'ın hayatı hep tesadüflerle doludur. Talihin rüzgarında savrulup durur Mümtaz.:

Yalnız bir kişi, ona öyle geliyordu ki, yalnız kendisi bu ziyafetin dışında. Talih bir iradesiyle onu herkesten ayırmıştı. Ne olacaktı? Bunu bilmiyordu. İstanbul'a gidecekti; fakat kimin yanına? Nasıl karşılayacaklardı? Annesini, babasını bir daha görmeyecekti...Fakat bir talihi, garip, herkesinkinden çok başka bir talihi olduğu da muhakkaktı. (Tanpınar, s.36) Bir çırpıda insanlığın talihini değiştirebilir misin? Sefaleti kaldırırsan, bir yığın hürriyet verşen, yine ölüm, hastalık, imkansızlıklar, ruh didişmeleri kalır. (Tanpınar, s.291)

Tutunamayanlar'ın anlatıcısı, Turgut'un yazdikalarını bir rastlantı sonucu bulur:

Gazeteye döndüğüm gün, masanın çekmecelerini karıştırırken büyük bir pakete rastladım; ben ayrıldıktan kısa bir süre sonra gelmiş ve orada unutulup kalmış. Paketten, bir mektup ve büyük bir kısmı elle yazılmış sayfalar çıktı. (Atay, s.17)

Gariplerin Kitabı'nda da tesadüfler büyük rol oynar. Daha başlangıçta anlatıcının, Dukay'ın odasında rastladığı "yantra" ona uzun yolculuğunun kapısını açar ve talih ile rastlantılar onu bin bir gece masalları gibi bir yandan diğer yana savurur. Gizemli dünyanın kapıları böylece açılır. Anlatıcı, böylece çöllerde rastlantılarla dolu bir hayatın içinde bulur kendisini:

Özellikle yazarın, arşivde tesadüfen bulunduğu belgeler onu bir hayli etkiler.

Onları hemen kendi diline çevirtir. Bu belgeler M.S. 1240 tarihinde yazılmış olan bir müride ait mektuplardır: Arşiv'de bulduğum bu iki belgeyi tekrar tekrar okudum. Aklımı karıştıran çok şey vardı. Özellikle Arap Bilgin'in şakirdinin mektubunda, Meşiş'in mağarasında ne olmuştu?..(Dallas, s.56)

Dante de sevdiği kadına henüz dokuz yaşlarındayken tesadüfen, talihin bir oyunu olarak rastlar.

At sürerken önceki gün bir yolda,
Hüznüyle bu gidişin, gamlı,
Aşk'a rastladım yolun ortasında,
Kutsal yolcu gibi çullara sarınmıştı. (Dante, s.22)

Belirsizlik ya da bilinmezlik:

Yeni Hayat'ın kahramanı Osman, bazen yalnız bazen de Canan ile yaptığı yolculuklarda kendilerine belli bir güzergah seçmezler. Rastgele bir otobüse binerler otobüs nereye gidiyorsa onlar da oraya giderler. Nereye gittiklerini bilmezler:

Soğuk kış gecelerinin birinde, her gün bir-ikisine bindiğim otobüslerden birinin içinde, nereden geldiğimi bilmeden, nerede olduğumu bilmeden, nereye gittiğimi bilmeden, ne kadar hızla, fark etmeden gidiyordum, ey melek. (Pamuk, s.49)

Huzur'un kahramanı Mümtaz da çocukluğundan itibaren belirsizlik içindedir. Bilinmeyenin büyüü çeker onu. Kaçmak, uzaklaşmak, sonsuzluğa gitmek ister:

Tekrar sokağa çıkmak, tekrar başıboş yollarda yürümek, birtakım insanlara çarpmak, otomobillerin altından güçlkle kurtulmak için sokağa çıkmak, gayesiz harekette içindeki şeyleri koşturmak istedi. (Tanpınar, s.316)

Dallas da *Gariplerin Kitabı* uğruna bilinmeyene doğru yola çıkar.

Gidiyordum bu gün. Kütüphaneyi, evimi, dostlarımı, yaşadığım şehri terk ediyordum. Nereye gittiğimi bilmiyordum. (Dallas, s.8)

Özlem. Ama neyi özlediğimi bilmiyordum. Canımın çektiği şey ne bir kimse ne de nesneydi. Tanımlayabileceğim hiçbir biçimi, adını koyabileceğim hiçbir sıfatı yoktu, ama o olmadıkça ben noksan kalıyordum. Bu bilmediğim şey içimi alt üst ediyor, beni tedirgin kılıyor, hayatım olarak bildiğim her neyse ondan beni uyandırıyordu,..(Dallas, s.18)

Neydi bu şey? Ben yaşadığım süre boyunca böylesi bir bilinmezlik alanına girmiş değildim, üstelik bende "ilkel olanı" yücelten bir anlayış da yoktu. Bütün bunlara rağmen bu adamla yeniden karşılaşma özlemi taşıyordum. (Dallas, s.60)

Selim'in ölümü üzerine *Tutunamayanlar*'ın Turgut'u da hem ruhen hem de bedenen bilinmeyen bir yolculuğa çıkar. Bir sır gibi ölüp yeni dünyaya giden bir ölünün, Selim'in peşine düşer. Sevdiği arkadaşının ölümü, roman kahramanını bilinmeyene doğru sürükler:

Direnmekten vazgeçmeliyim. Yaşamalıyım ve görmeliyim. Bilmediğim bu ülkeye yolculuktan korkmamalıyım. (Atay, s.320)

Uyandım Selim. Kendimle biraz yalnız kalmalıyım. Kendimi karşıma alıp öğüt vermeliyim. Bilmediğim bir maceraya atılıyorum çünkü. (Atay, s.322)

Dante de Beatrice'e olan ümitsiz aşkın ellerine düşer. Aşk sarhoşu olan bir ozan

gibi sevgilisine şiirler düzer, aşk türküleri fısıldar. Bilinmeyen ufuklara doğru yol alarak, sevgiliye kavuşma ümidi ile mecnuna döner:

Bu düşüncelerin her biriyle öyle bir çatışma içindeydim ki hangi yoldan yürüyeceğini bilmeyen, gitmek isteyen ama nereye gideceğini kestiremeyen insanlara benziyordum neredeyse. (Dante, s.26)

Sonuç

Bu eserleri kısaca değerlendirmek gerekirse, modern tarzda bu makaleyi bitirmek postmodern çizgiler taşıyan makalenin yapısını bozacaktır. Bu nedenle bu çalışmanın sonuç kısmını postmodern geleneğe uyması için bırakalım kapanışı arayışların yazarları yapsın:

Arayışların Kitapları'nı yazacağım Olric. Bundan sonra yalan yok, gerçekleri anlatacağım Olric. Kendinizi fazla yormayınız efendimiz. Canım sıkılıyor Olric, bir şeyler yazmalıyım. *Arayışların Kitapları*'ndaki sır belki aradığım huzuru verir. Haklısınız efendimiz. İşte aradığım kitaplar: Dante'nin *Yeni Hayat*, Tanpınar'ın *Huzur*, Atay'ın *Tutunamayanlar*, Dallas'ın *Gariplerin Kitabı*, Pamuk'un *Yeni Hayat*. Hadi gidelim Olric. Dışarı çıkarlar. Otobüs durağının önünde elinde plastik bir poşetle bekleyen genç bir kadın beklemektedir. Mavi ışıklar arasında beyazlar giymiş olan aşk'a rastladım. Benim sözlerimi çalanda kim? Çaldımsa Galip gibi piri mali çaldım. Rüya mı bu? Ne garip her şeyi ayrı ayrı görüyorum. Elaleme rezil olacağız. Hiçbir şey anladığım yok. Bunlar da kim Olric? Neler oluyor? Artık yalnız değiliz efendimiz, çoğaldık. Huzur, uyku, ölüm, zaman...Sen, mor ceketli, genç adam! Benim en son "ben"im olmalısın. Altıncı hissiniz efendimiz. Yeni hayatı, huzuru, o güzel yüzlü meleği bulabilecek miyiz? Ancak otobüslerde bulabiliriz efendimiz, yani yollarda. Ben dokuz yaşında aramaya çıktım o meleği, ama yüzyıllar geçti, hala bulamadım. Bunların hepsi senin hatan ihtiyar. Hepimiz sana uyduk, yollara düştük, aradıkça Becket'in adlandırılmayanı olduk. Bunlara Tolstoy bile dayanamazdı. Ama siz dayanırsınız efendimiz, yazılacak bir sürü hikaye var onları yeniden yazabilirsiniz efendimiz. Kendim olamıyorum, kafam çok kaşık Olric. Altı ben var bende benden içeri...Biz size yardım ederiz efendimiz. Edersiniz değil mi? Kalemimi ve defterini eline alır. Bizi yazacağım Olric, Ne haliniz varsa görün! Bu da kim Olric, bana karşı geliyor. Bilge Kağan'ın torunu Oğuz efendimiz, ona kulak vermeyiniz. Eskiden ne kadar da güzeldi her şey, bizim semt...ne gördün de yitirdin gücünü böyle? Gidin başımdan beni yalnız bırakın. Olric yanımda kal. Peki biz biz ne olacağız? Kendiniz bulun, hepsi burada...şuracıkta, çek mor torbadan bir mavi bilet! Son İstasyon, Hemen Varan, Hızlı Ekspres...Hayır efendimiz inanmayın onlara, sizi yanıltmaya çalışıyorlar. Ben Olric, sadık beniniz efendimiz. Korkuyorum Olric. Nerdeyim ben? Deniz mağarasındayız efendimiz. Masmavi bir dünya içinde idiler. Anlamsız kelimeler yazmak istiyorum Olric, yaşam kadar anlamsız. Yitti gitti coşkum şimdi...yoksul kaldım böyle işte...yeni hayat çikolataları yiyelim...yeni hayat sakızı çiğneyelim Olric belki sıkıntımız azalır, ha ne dersin? İyi olur efendimiz.. nerede kaldım Olric? Bencil düşüncelerde: ölüm ve kitap, efendimiz. Aferin Olric, sıkışıp kaldık bu dört duvar arasında. Madem ki düşünüyorum, o halde varım, madem ki ıstırap çekiyorum, o halde varım, sefilim varım, budalayım varım. Ben eskiciyim, eskiye dönük bir adamım. Ben bir garip

tutunamayanım; huzuru, yeni hayatı görüp duyarsız, bilginiz var mı? Ben arayışlarımla kitaplarımdangiller familyesindenim, ya siz? Ne budalalık benim ki, arayışların kitaplarının hikayesi biter mi hiç? Neler sağlamalıyım ben?

Kaynakça

Alighieri, Dante (1993), *Yeni Hayat*, çev. İyl Sastınoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

Atoy, Oğuz (2004), *Tutunamayanlar*, İletişim Yayınları, İstanbul

Dallas, Ian (2003), *Gariplerin Kitabı*, çev. İsmet Özel, Şule Yayınları, İstanbul

Pamuk, Orhan (2000), *Yeni Hayat*, İletişim Yayınları, İstanbul

Tanpınar, Ahmet Hamdi (2003), *Huzur*, Dergah yayınları, İstanbul

Abstract

The human being has been in a quest for an identity for many ages. One has tried to find out his self and to learn the universe lived in it. The individual is in hands of the quest with the hope of finding his self identity or being another person or reaching to the holy power.

The quests of the individual have gone on not only in the real life, but also in the fictional one. In this study, the works called Dante Alighieri's *Yeni Hayat* (*The New Life*) (1294), Ahmet Hamdi Tanpınar's *Huzur* (*Peace*) (1949), Oğuz Atoy's *Tutunamayanlar* (*Disconnected Erectus*) (1971-1972), Ian Dallas's *Gariplerin Kitabı* (*The Book of Strangers*) (1972) ve Orhan Pamuk's *Yeni Hayat* (*The New Life*) (1994) were discussed in terms of postmodern aspects.

The most significant postmodern elements in these books include in concepts as dream, image, suppositions, loneliness, secret, mystery, quest, escape, death, grotesque, fear, helplessness, play, irony, satire, trick, schizophrenic behaviors, identity problem, meaningless of life, sameness, biographic or autobiographic structure, short sentences, importance of past and future, historical nostalgia, intertextuality, repetitions, dream of writing, long descriptions, details, ontological questions, unknownness, luck and chance.

These postmodern approaches were handled in the light of the same similar concrete examples. These works written in the same themes and styles from thirteenth century to nowadays express the hopeless quest of postmodern individual among the pages in the fictional world.